

Tannhelse

sekretæren

01
15

Kjetil Reppen

Regler for god journalføring

side 14

Pasientskader,

Norsk Pasientskadeerstatning oppgir at 42 prosent av klagerne på feil i tannbehandlingen får medhold i erstatningskravene.

side 8

Bondingsteknikk,

Prosedyrer, materialer og teknikker for påføring av komposittmateriale på tennene.

side 10

Nytt elektronisk journalsystem,

Nytt IT-system som direkte konkurrerer med Opus Dental.

side 17

Få de beste priser og markedets beste service ved å samle alle dine innkjøp hos oss.

RABATTAVTALE: Vi gir deg de beste prisene på forbruksvarer hvis du velger oss som total-leverandør.

SALGSKONTORET: Møt våre blide jenter på ordretelefonen. De er alltid rede til å hjelpe deg med det du måtte ha på hjertet.

NETTHANDEL: Vi tør påstå at vi har bransjens beste netthandel. Enkel og oversiktlig. Ta en titt på www.jacobsen-dental.no, registrer deg som nettkunde i dag. Din salgsrepresentant eller ordrekontoret hjelper deg å komme i gang. Her finner du også sikkerhetsdatablad (SDB) på de produkter hvor det er krav om det.

UTSTYR OG INNREDNING: Vi leverer alt du trenger til din klinikk, og deltar gjerne i prosjekterings-prosessen ved etablering eller renovering. Jo tidligere vi kommer med i prosessen, jo mer knirkefri blir den.

Jacobsen Dental AS er
sertifisert Miljøfyrtårn-
bedrift siden 2008

Ikke gå glipp av en
eneste kampanje: Følg
Jacobsen Dental AS
på Facebook!

scan.me/5kvxnx

Innhold

Bondingsteknikk

Side 10

Regler for god journalføring

Side 14

Nytt elektronisk journalsystem

Side 17

Annet innhold:

5 Leder	28 Parat informerer
6 Smånytt	30 Kamp for flere lærlingeplasser
10 Bondingsteknikk	32 Slik foregår mellomoppgjøret 2015
13 Universitet og videregående skole	34 Aktive Parat
14 Regler for god journalføring	37 Internasjonalt arbeid
17 Nytt elektronisk journalsystem	38 Spørsmål fra medlemmer
19 Far og sønn Fugeli	40 Kryssord, sudoku, anagram og på kryss og tvers
20 Politikk og partipolitisk uavhengig	42 Leder i Parat
24 Sikkerhetstiltak for NAV-ansatte	43 ThsF er kritisk til Treider Fagskoler i 2015
27 Endringer i lover, skatter og avgifter	

Medlemsblad for Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF),

Stiftet 23.01.2007.
Tilsluttet Parat (YS).

Utgis av:

Parat
Parat, Pb 9029, Grønland
0133 OSLO

www.parat.com
www.thsf.no

ThsF er en yrkesorganisasjon i Parat

Besøksadresse:

Lakkegata 23, Grønland, Oslo
Telefon: 21 01 36 00
Telefaks: 21 01 38 00

Leder av Tannhelsesekretærenes Forbund:

Gerd Bang-Johansen
Telefon: 21 01 37 70
Mobil: 984 88 100
gerd.bang.johansen@parat.com

Ansvarlig redaktør:

Trygve Bergsland
Telefon: 905 85 639
trygve@media-solution.no

Forsidefoto:

Universitet i Oslo

Annonser:

HS media
Telefon: 62 94 10 31
ml@hsmedia.no

Layout:

Signus AS
Telefon: 470 28 038
grethe@signus.no

Trykk:

Ålgård Offset AS
Telefon: 51 61 15 00

ThsF
Tannhelsesekretærenes Forbund

ISSN:1504-5714

Abonnement:

Media Solution AS,
Tlf. 905 85 639,
abo@media-solution.no

Dette produktet er trykket etter svært strenge miljøkrav og er svanemerket, CO₂-nøytralt og 100 prosent resirkulerbart.

LA OSS PRESENTERE VÅRE NYE PRODUKTER FOR JUNIOR

Alle Fluxprodukter er uten alkohol og parabener

Følg oss på Facebook for nyheter og interessante diskusjoner!
[facebook.com/nullhull](https://www.facebook.com/nullhull)
For mer informasjon besøk gjerne www.fluxfluor.no

Fluxfamilien vokser og blir nå enda større, så la oss presentere to gode nyheter for junior. Med smak av jordbær finnes nå både fluorskyll og tyggegummi for barn mellom 6–12 år. Flux Junior fluorskyll Jordbær inneholder 0,05% NaF og er uten alkohol. Flux Junior sukkerfrie tyggegummi inneholder blant annet xylitol og c-vitamin.

Produktene er utviklet i nært samarbeid med skandinavisk tannhelse. Du finner Flux på apotek og hos enkelte tannklinikker.

Begynn å fluxe allerede i dag!

Flux kan du kjøpe her:

FLUX®

Le, pust og spis.
Sterkere enn i går.

Flux sugetabletter er et legemiddel som inneholder natrium-fluorid. Forsiktighet bør utvises ved naturlig fluorinnhold i drikkevannet over 0,75 mg/l. Fluordosen i sugetabletten virker sammen med fluor fra andre produkter som tannkrem, skyllevæsker og tyggegummi. Les pakningsvedlegget.

Journal skriving og nytt elektronisk pasientjournal system

I dette bladet har vi brukt plass på en viktig oppgave i helsetjenesten generelt og i tannhelsetjenesten spesielt. Journalskriving er uten tvil særs viktig, og det som står i journalen må være korrekt og forståelig. Det som er skrevet i journalen er det viktigste bevismaterialet når klagesaker kommer opp, og det er viktig når pasienten ønsker innsyn i journalen.

Fra kvikksølsaksaken har vi erfaring med at innholdet i journalene for mange av tannhelsesekretærene som er rammet av sykdom som følge av kvikksølveksponering, har vært mangelfulle, inneholdt feil opplysninger eller at legene har lagt vekt på andre årsaksforhold til plagene tannhelsesekretærene slet med. Resultatet av dette viser seg når yrkesskadesakene kommer opp i trykderetten eller i sivil rett. Da er journalene mangelfulle og dårlig skrevet, slik at de ikke har noen verdi som bevismateriale.

Kjetil Reppen, som er universitetslektor på odontologisk fakultet i Oslo, er spesielt opptatt av korrekt journalskriving og klagebehandling og underviser studentene i disse temaene. Han er også involvert som sakkyndig i klagesaker og sier at journalene ofte er så dårlig skrevet at de ikke kan brukes som bevismateriale. Han er en av foreleserne på kongressen vår som arrangeres på Gardermoen i juni, og vil forelese om hvor viktig journalskrivingen er. Han er opptatt av at det er like viktig for en tannhelsesekretær å journalføre det hun har forklart eller informert pasienten om, som at tannlegen er korrekt og nøye i sin journalføring.

Jeg ønsker også å peke på helsepersonelloven paragraf 39, «Plikt til å føre journal». Ifølge helsepersonelloven er vi alle helsearbeidere og dermed bundet av helsepersonellovens påbud om å føre en journal som er forståelig, opplysende og inneholder korrekt informasjon. Som tannhelsesekretær

skal vi journalføre viktige opplysninger fra alle våre møter med pasienter og pårørende.

Vi har også et intervju med Geir Fjerdingen, som er prosjektleder for det nye elektroniske pasientjournal systemet fra Nextsys, som i løpet av 2015 vil bli tatt i bruk i den offentlige tannhelsetjenesten. Systemet tas først i bruk i seks fylker, deretter kan flere fylker henge seg på. Det har vist seg at Opus Dental ikke har kunnet gi de opplysningene flere fylkeskommuner ønsket seg, og derfor er det nye EPJ-systemet spesialtilpasset blant annet for å gi et langt bedre statistikkgrunnlag på ulike nivåer. For å yte god tannhelse til hele befolkningen er det viktig å ha korrekt bakgrunnsmateriale som kan fortelle noe om hvor man skal sette inn resursene. Det blir ikke bedre folketannhelse av at vi fortsetter å bruke mye tid og krefter på de som har feilfrie tenner, noe som fører til at tannhelsetjenesten ikke har tid og økonomi til å behandle de som virkelig har behov for våre tjenester.

Vi går en spennende tid i møte hvor også tannhelsetjenesten blir en viktig del av myndighetenes folkehelsesatsning. Dermed vil både journalskriving, et godt EPJ-system og dedikerte tannhelsearbeidere være viktige brikker for å nå målene som er satt i Folkehelsemeldingen «God helse - Felles ansvar».

Med vennlig hilsen

Anne Gro Årmo
Nestleder

Vest-Agder fylkeskommune bryter reglene for innkjøp

Fylkesrevisjonen gikk gjennom ni tjenestekjøp gjort av Vest-Agder fylkeskommune i 2012 og 2013 og fant brudd på regelverket i åtte av ni innkjøp. Det mest alvorlige bruddet gjaldt tannhelsetjenestens kjøp av vaskeri- og renseritjenester.

Tannhelsetjenesten forsvarte seg med at avtalen med denne leverandøren hadde eksistert «så lenge noen kunne huske». For å formalisere den mangeårige muntlige avtalen, ble det inngått en fireårig kontrakt med en verdi på 2,2 millioner kroner.

Kilde: Fædrelandsvennen

Dårlig tannhelse blant eldre

Innen 1. mars skal samtlige sykehjem i Oslo ha utpekt en ansvarlig for ernæring og tannhelse. Målet er å bedre dårlige tannhelse blant eldre.

I en rapport fra 2013 om tannhelsen til sykehjemsbeboere i Oslo, viser det seg at en av tre beboere har munn- og tannstatus som ikke er akseptabel. Flere av disse pasientene hadde synlig belegg og matrester i munnen som hadde vært liggende en stund, fremgår det av rapporten.

Kilde: Nettavisen

Rusproblemer og tannhelse

I et forskningsprosjekt knyttet til helseproblemer blant rusmisbrukere har forskerne i snitt funnet fire sykdomstilfeller for hver pasient. Et stort antall har alvorlige tannsykdommer. Andre ting som gikk igjen var allergier og sykkelig overvekt. Alvorligere sykdommer som kreft og leversvikt ble også påvist.

Forskere skriver at rusmiddelmissbrukerne i denne studien hadde flere somatiske (fysiske) diagnoser, og mange oppga at de hadde utilfredsstillende kontakt med fastlegen. Konklusjonen er at det må stilles spørsmål ved om spesialisthelsetjenestens krav til forsvarlig helsetjeneste til denne pasientgruppen blir oppfylt.

Kilde: Tidsskrift for Den norske legeforening

Nytt tannlegesenter på Langhus

Ski og omegn har fått flere tannleger å velge mellom ved nyetablering av Langhus Tannlegesenter. Staben består av tannlegene Vibeke Damnæs Andersen og Heidi Torske og tannhelsesekretærene Mette Sandnes og Grete B.H. Ekelund som til sammen har 80 års erfaring i bransjen.

Kilde: Østlandets Blad

Sponser hull i forsvaret

Sandefjord Fotball opplyser at Sandefjord Tannhelse er kommet inn som ny sponsor og medspiller på laget i 2015. Som ny sponsor har klinikken også gitt spesialtilbud på tannbehandling til medlemmer av klubben.

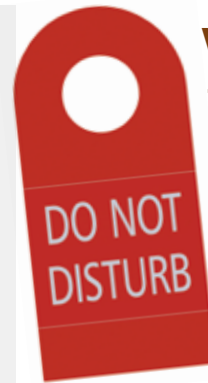

Tannbehandling med laser i Førde

Førde tannklinikk er ifølge Sogn og Fjordane fylkeskommune blant de første som tilbyr laserbehandling av barn og unge i landet.

Direktør for tannhelsetjenesten Bent Rønnekleiv sier fylket må henge med i den teknologiske utviklingen og trekker frem fordelene ved å bruke laser til tannbehandling.

– Laseren gir ikke vibrasjon, lyd eller økt temperatur. Pasientene opplever derfor bruk av laser som mer behagelig enn bor, og de fleste vil kunne gjennomføre behandling uten bedøving, seier hun.

Vurdering av tannlegebehov på hotell

Flere firmaer tilbyr tannlegebehandling i utlandet og lokker med lavere priser sammenlignet med i Norge. Men når selskapet Dental i

Kristiansand tilbyr pasientene konsultasjon utført av en sykepleier på et hotellrom i byen, reagerer både den lokale tannlegeforeningen og fylkeslegen i Rogaland.

Selskapet besøker også Stavanger med det samme konseptet og leder i Dental, Igor Salai, forsvarer ordningen med at pasientene får mulighet til å møte dem i en uformell setting.

– Mange har tannlegeskrek, så det er greit å møte oss her først, før de reiser til utlandet for behandling, sier han.

Kilde: NRK

Tannkost-turné

Tannhelsetjenesten i Hedmark fylkeskommune har mål om å besøke alle 8. klassingene i fylket i løpet av vinteren, der de vil dele ut gratis tannkost og gode råd om tannpuss.

Kampanjen er et ledd i kampen mot karies, hull og skader i tennene. Fylkeskommunen skriver selv at fylkets innbyggere har landets beste tenner i alderen 0–18 år, men at de ønsker seg enda bedre resultater. Innsatsen rettes nå mot inntak av syre- og sukkerholdige drikker i ungdomsskolealderen.

Tannhelsebehandling i utlandet

I overkant av 34,5 millioner kroner ble utbetalt til utenlandske helsetjenester i 2014, fordelt på 8165 saker.

Det er ifølge Nettavisen tannlegeutgifter som står for den største posten av helseutgifter fra utlandet og viser til tall fra Statens helseøkonomiforvaltning (HELFO) som oppgir at nesten ti millioner kroner fordelt på 674 saker gikk ut av statskassen for at nordmenn skulle få fikset tennene sine i 2014. HELFO fikk totalt inn 945 søknader for å få dekket tannbehandling.

– Tannbehandling er den overlegent mest kostbare utenlandsbehandlingen, med en gjennomsnittskostnad på rundt 15 000 kroner per behandling, sier avdelingsdirektør for HELFO, Utland Bernard Geicke, til avisen.

Sterkere advarsler på snusbokser

Helseadvarslene på snusbokser skal endres fra at snus «kan være» til at snus «er» helseskadelig og avhengighetsskapende. Det er EU som har besluttet dette, og endringen trer i kraft i mai 2016.

Advarslene på snusboksene skal også bli større og flere. Advarselen skal dekke minst 30 prosent av toppen på snusboksen og den skal også stå i bunnen.

– Grunnen til at formuleringen skal endres fra «kan være» til «er», er at det har kommet ny forskning på snus og helseskader siden det forrige direktivet i 2001, og det har kommet mer forskning på helseadvarslenes effekt, sier helsedirektør Bjørn Guldvog.

Bivirkningsgruppen for odontologiske biomaterialer

All pasientbehandling medfører risiko for feil, uheldige eller uventede hendelser. For å lære av feil eller varsle om skader er det etablert systemer for å melde dette inn til ansvarlig myndighet.

Tone Westergren jobber med bivirkningsovervåkning gjennom produsent-uavhengig legemiddelinformasjon (RELIS) og etterlyser bedre rutiner knyttet til rapportering.

– Det er et mål å få bedre kjennskap til uheldige hendelser og det er viktig for å ivareta pasientsikkerheten. For å oppnå det målet må det bli lettere for helsepersonell å sende en melding, sier hun.

God tannhelse i Oppland

Tannhelsestatistikken for 2014 viser at 86 prosent av femåringene i Oppland aldri har hatt hull i tennene. Fylkestannlege Bjørn Ellingsæter skriver i en pressemelding at et godt grunnlag dannes i tidlig alder, og det er viktig å innarbeide gode rutiner med tannpleie fra barna er helt små.

Den samme statistikken viser at blant 12-åringene har 62 prosent aldri hatt hull og blant 18-åringene har 22 prosent aldri hatt hull.

Kilde: Gudbrandsdølen Dagningen

Tungvinn tannlegesjekk i Telemark

Sentralisering og modernisering av tannhelsetjenesten fører til at foreldre i Edland må kjøre barna åtte mil for tannhelsesjekk. Elevene får fravær og foreldrene må ifølge Vest-Telemark blad bruke feriedager for å kjøre skole- og barnehagebarna til tannlegen.

Fylkestannlege Turid Kristoffersen mener dagens løsning er god og at et tannhelsetilbud lenger ut i distriktene vil bli dyrt og dårlig. Hun viser til at tannhelse-tjenesten i Telemark må spare inn ti millioner kroner de neste fire årene.

Pasientskader i tannlegestolen

Norsk Pasientskadeerstatning (NPE) oppgir at 42 prosent av klagerne på feil i tannbehandlingen får medhold i erstatningskravene sine. Moss Avis skriver at 20 mossinger har klaget på tannbehandling de siste fem årene, og fire av disse har fått medhold.

På landsbasis fattet NPE i samme periode vedtak i 683 saker som gjaldt tannbehandling og opplyser til avisen at de fleste klagenes handler om rotbehandling, innsetting av krone, fjerning av tenner og innsetting av tannimplantat. De fleste sakene der pasienten får medhold i kravet er begrunnet med mangelfull eller manglende behandling, eller at tannlegen har brukt feil behandlingsteknikk.

Et gjentakende problem ifølge NPE er at journalføringen har vært mangelfull, noe som ofte ender med en konklusjon om at tannbehandlingen har vært mangelfull, siden det motsatte ikke kan bevises.

FRISKE NYHETER MOT TØRR MUNN!

Nå også
som munn-
skyll!

GOD SMAK

rabarbra/
jordbær

jordbær/
mint

Nå har det kommet en ny serie produkter mot tørr munn: Xero-serien. Xero finnes foreløpig som sukkerfrie drops, munnskyll og som en gel. Produktene stimulerer spyttproduksjonen, fukter og gir en behagelig følelse. Alle produktene inneholder i tillegg fluor. Produktene er utviklet i samarbeid med skandinavisk tannhelsetjeneste. Anbefal gjerne Xero produktene neste gang!

www.xeroserien.no

ØKER SPYTT-
PRODUKSJONEN

FUKTER

GIR STERKE TENNER

Xero-serien kjøper du her:

dry mouth relief by **Actavis**

XER1_jan2014NO

Bondingsteknikk

Bonding knyttes til prosedyrer, materialer og teknikker for påføring av komposittmateriale på tennene, behandling av skadede tenner, fyllinger, kosmetiske forbedringer og til øvrige mindre korrigeringer.

Tekst: Siv Tone Almli, elev ved Gerhard Schøning Voksenopplæringscenter
Foto: Ned Alley

Begrepet benyttes for å lime eller binde fyllingsmaterialer til tannsubstans. Når emaljen er etsset med syre eller etsende gel, blir overflaten hvit og matt. Etsingen gjør tanna ru og de ytterste krystallene på dentinet vaskes ut slik at bare dentinfibrene vises.

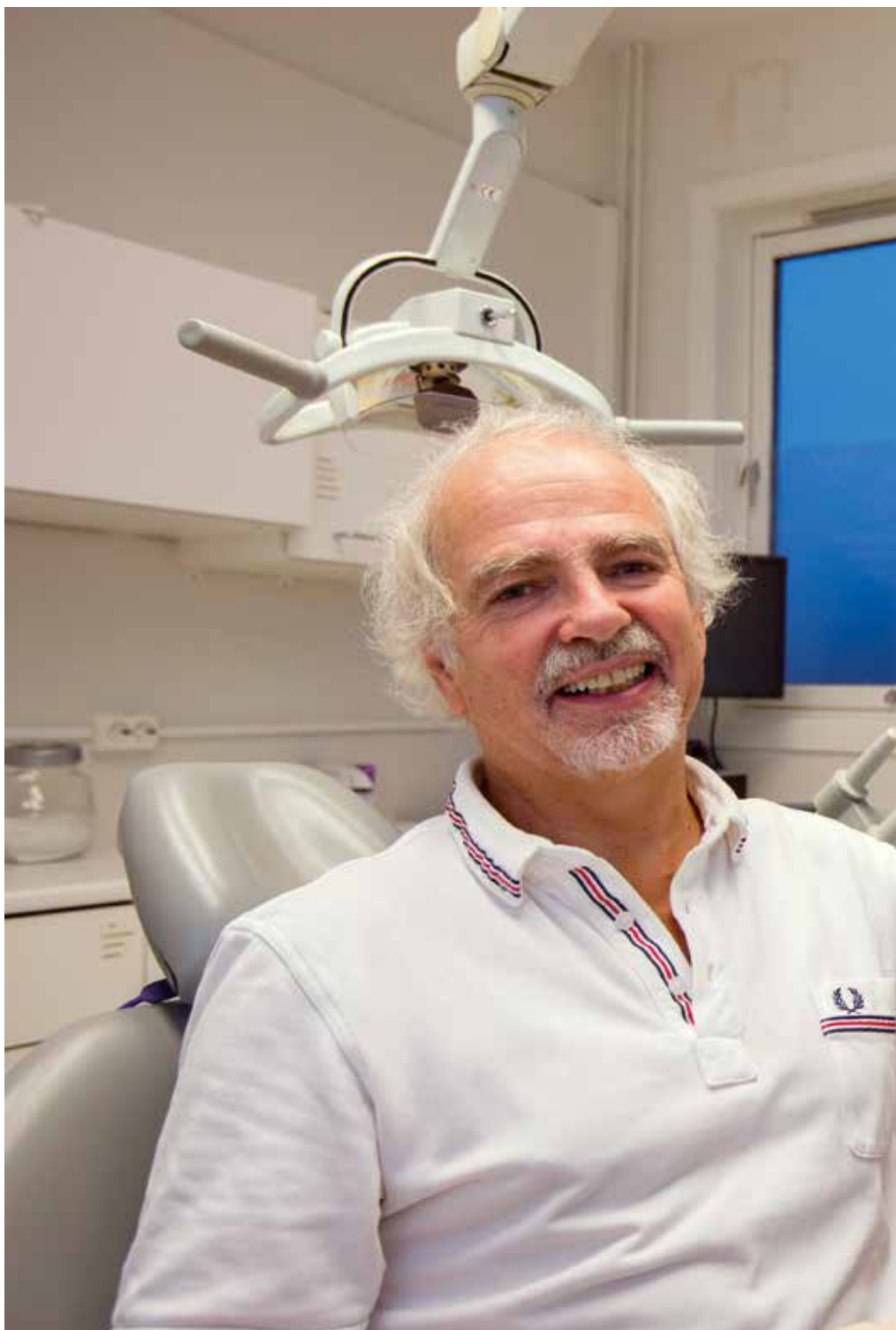
Virkemåte

Med en primer tettes de tynne dentintubuliene og en mekanisk binding oppstår. I tillegg oppstår en kjemisk binding mellom kalsium-ioner og kollagen i dentinet. Primeren stiver av fibrene og tetter dentinet innover. Når primeren er tørr, pensles kaviteten med en tyntflytende plast i form av adhesiv-bonding.

Adhesiv-bonding består av en tyntflytende plast som tetter og flyter innimellom de avstivede dentintrådene. Når bondingen herdes binder den mekanisk godt fast i emaljen i tillegg til at det oppstår en kjemisk binding mellom adhesiven og kalsiumionene i emaljen og mellom adhesiv og resin i fyllingsmaterialet. Slik får vi en fylling som sitter godt og er tett.

Ulike systemer og produsenter

Bondingen deles inn i systemer etter hvordan de reagerer og fester seg til

Knut Vindal er tannlege og lærer for Siv Tone Almlie ved Gerhard Schøning Voksenopplæringsenter.

tannsubstansen. For å oppnå best mulig feste og binding av fyllingsmaterialene anbefaler de ulike leverandørene at det benyttes bondingsystem fra samme leverandør som fyllingsmaterialene.

På klinikken benyttes i dag tre ulike bonding-systemer: One-step-systemet, Universal 2-step-systemet med Adper Scotchbond 1xt og Line 3-step. De tre systemene kan forklares slik:

3- step-systemet består av en syre, primer og adhesiv. Ved å benytte dette systemet er sjansen for å komme i direkte kontakt med middelet størst, men det avgir mindre damp enn de andre systemene. Det er viktig å tenke på at dette er materialer som kan fremkalle alvorlige allergiske reaksjoner ved hudkontakt og ved damp under kjemisk reaksjon. Bruk av hansker er påkrevet, men vil ikke beskytte fullstendig dersom en skulle få middelet på hendene. Hanskene bør derfor skiftes umiddelbart da metakrylat-molekylene trenger igjennom vinyl og lateks på kort tid. Hendene bør i tillegg vaskes og skylles godt straks etter behandling.

Ved **to-steps-systemet** kan man enten bruke etsende gel først og så en primende adhesiv, eller bruke en sur primer og en adhesiv hvor den sure primeren etser og primer før adhesiven appliseres.

Adper Scotchbond 1xt inneholder en etsende gel og en primende adhesiv. Dette systemet

er sikrere i direkte kontakt, men avgir damp under kjemisk reaksjon. Ved en allergisk reaksjon som følge av dampen vil en kunne få kløe rundt øyne til å begynne med, også en stund etter kontakt med damp. Etter hvert vil kløen kunne tilta med økt hovenhet og plagene sitter lenger. Ved slike tilfeller er det viktig å oppsøke lege. Kontakten med middelet bør avsluttes.

Scotchbond Universal er et one-step-system. Dette er en «alt i ett-bonding», altså en sur og primende adhesiv i en og samme flaske. Ved bruk av denne typen bonding unngår en hudkontakt, men det er fare for damp.

Min egen erfaring så langt i utdanningen er å behandle disse stoffene med stor respekt og være forsiktig under arbeid med dette materialet da det her må tas flere forholdsregler. Alle som er i kontakt med disse stoffene bør ha kunnskaper om virkemåter og hva de inneholder, i tillegg til ulike fordeler og ulemper ved de forskjellige materialene.

Vis også en særlig oppmerksomhet til one-step-systemet der man kan spørre seg hvor det blir av smear layer, dentinstøv, karies og emaljerester, når det ikke benyttes en etsing som først renser kaviteten og skylles vekk. Her vil noe av dette bli liggende under fyllingen.

Siv Tone Almlı har skrevet prosjektoppgaven om bondingsteknikk.

Universitet og videregående skole

Universitetet i Oslo startet høsten 2014 et samarbeid med Blindern videregående skole og Hersleb videregående skole. Hundrevis av elever fra disse skolene får derfor undervisning i universitetets auditorier, laboratorier og museumssaler.

Av: Trygve Bergsland

Hersleb videregående skole, som også tilbyr tannhel-sesekretærutdanning, får sammen med Blindern tilgang på lærerkrefter fra universitetet.

Omfattende samarbeid

Universitets-rector Ole Petter Ottersen sier til nettavisen for Universitetet i Oslo, Uniforum, at samarbeidet med Hersleb og Blindern videregående skoler er unikt.

– Så vidt jeg kjenner til, har universitetet ikke tidligere inngått et så omfattende samarbeid med noen videregående skole. Vi er i ferd med å utvikle en helt ny modell for hvordan skoler og universiteter kan samarbeide, sier han til nettavisen.

Ole Petter Ottersen er Universitetet i Oslos valgte rektor for perioden 2013–2017. Foto: Universitetet i Oslo.

Ønsker å styrke motivasjonen

Ottersen beskriver samarbeidet som en vinn-vinn-situasjon for både skolene og universitetet, der målet er å gjøre undervisningen mer spennende og inspirerende for skoleelevene og samtidig bidra til rekruttering av topp motiverte studenter.

– Avtalen gir elevene tilgang til universitetets faglige ressurser, lokaler og formidlingsaktiviteter. Ved å bygge ned de skarpe grensene mellom universitetet og den videregående skolen håper vi å bidra til å redusere frafallet og styrke motivasjonen både på skolene og på universitetet, sier han.

Kontakten med universitetet kan ifølge Ottersen hjelpe elevene til å finne ut om universitetet er noe for dem og gjøre overgangen fra videregående skole til universitet lettere.

– Jeg tror dette samarbeidet vil gjøre det lettere for ungdommene å ta gode studievalg og dette er noe alle vil tjene på, sier rektoren til nettavisen.

Regler for god journalføring

Utfordringer knyttet til journalføring berører hele tannhelseteamet, og manglende eller ufullstendig journalføring kan koste dyrt den dagen en utført behandling må dokumenteres overfor tilsynsmyndighetene.

Av: Trygve Bergsland

Under kongressen Tannhelsesekretærenes Forbund arrangerer i juni vil tannlege og universitetslektor ved Universitetet i Oslo, Kjetil Reppen, beskrive grunnlaget for god journalføring og konsekvensene dersom dette ikke utføres korrekt.

Helse- og omsorgsdepartementet har utarbeidet forskrift om pasientjournal med påfølgende merknader. Grunnlaget for forskriften finnes i en rekke lover knyttet til helsetjenesten, som helsepersonelloven, spesialisthelsetjenesteloven, tannhelsetjenesteloven og i pasient- og brukerrettighetsloven.

– Forskriften plasserer ikke ansvaret for å opprette journalsystem hos noe bestemt ledd i virksomheten, men det er virksomhetens eier og ledelse som har det overordnede ansvar for at det opprettes et journalsystem i tannhelsetjenesten som tilfredsstillende kravene, sier Reppen.

Faste prosedyrer

Journalen er ifølge Reppen først og fremst et redskap for å sikre at pasientene får forsvarlig helsehjelp.

– Journalen må oppfattes som et arbeidsverktøy, og det er viktig å ha faste prosedyrer for nedtegnelse som blir fulgt opp av hele tannhelseteamet, sier han.

Reppen sier at journalen skal inneholde all informasjon som er nødvendig for at alle i ettertid skal kunne lese og forstå hva som er sagt og gjort, hva som er diagnostisert og hva som er planene videre.

– Det betyr at journalen skal inneholde nedtegnelser som beskriver undersøkelser, kliniske funn, vurderinger som er gjort og fullstendig behandlingshistorikk. Den skal vise hva som er brukt av blant annet materialer og anestesi, hvilken informasjon som er gitt til pasienten – herunder hvilke

reservasjoner som er kommunisert til den som er under behandling, sier han.

Det kan ifølge Reppen også være aktuelt å beskrive videre behandlingsplan.

– I tillegg til det som skrives inn i journalen skal vi arkivere røntgenbilder og kopier av all dokumentasjon som kan knyttes til pasienten. Det som dessverre ofte skjer, er at vi selv kjenner pasienten godt og derfor unnlater å skrive ting vi etter forskriften skulle ha tatt med, og vi tror og føler at ting er kommunisert og at pasienten har forstått. Slik skal det ikke være, sier Reppen.

Det er ifølge Reppen den i tannhelseteamet som til enhver tid er i kontakt med pasienten som har ansvar for å oppdatere journalen.

– Tannlegen kan godt delegere til tannhelsesekretæren å føre inn i journalen

gjennom å diktere gjennomført behandling, men det tannlegen har utført av arbeid er han eller hun ansvarlig for at blir riktig journalført. På samme måte skal tannhelsesekretæren på eget initiativ føre inn en telefonsamtale med pasienten og innholdet i den aktuelle samtalen. I disse tilfellene skal vi også huske på å føre inn manglende oppmøte eller eventuelt manglende oppfølging av avtaler fra pasientens side, sier Reppen.

I journalforskriften går det frem at helsepersonell ikke bare er personell med autorisasjon eller lisens som helsepersonell, men også annet personell som for eksempel elever og studenter.

– Det er ingen i tannhelseteamet som er unntatt fra loven om å føre journal, og i virksomheter hvor flere gjør nedtegnelser i journaler, bør det utarbeides interne retningslinjer for struktur og håndtering av journalen, sier Reppen.

Pasientens innsynsrett

Hovedregelen i pasient- og brukerrettighetsloven er at pasienten har innsynsrett i sin egen journal og krav på en forklarende gjennomgang. I forskriften går det frem at barn over 16 år har selvstendig innsynsrett i sin journal på linje med myndige, mens barn mellom 12 og 16 år har en viss grad av selvstendig innsynsrett, men det må vurderes nærmere ut fra barnets alder og modenhet og omstendighetene for øvrig hva barnet skal gis innsyn i og hvordan.

Barn under tolv år har ikke selvstendig innsynsrett.

– Det er også slik at nærmeste pårørende har innsynsrett i en avdød pasients journal om ikke særlige grunner taler mot dette. Dersom en pasient ber om innsyn, kan det i en del tilfeller være naturlig at vi som helsepersonell tilbyr oss å gå gjennom journalens innhold sammen med pasienten, men pasienten har rett til å avslå et slikt tilbud, sier Reppen. ►

Feil i kongressbrosjyre

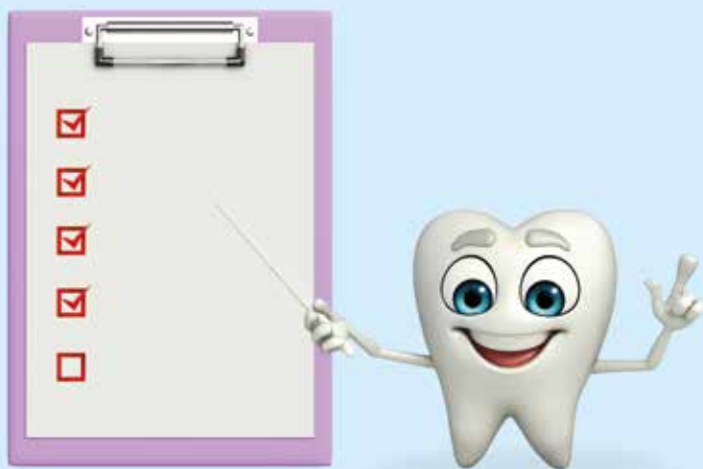
Bildene av Kjetil Reppen og Gerald R. Torgersen er dessverre byttet om i kongressbrosjyren for 2015. Til høyre kan du se riktig kobling mellom bilde og navn. Vi beklager feilen.

Kjetil Reppen

Gerald R. Torgersen

Standard for pasientjournal

Helsedirektoratet har publisert standarder for elektronisk pasientjournal på nettsiden www.kith.no. Her finnes informasjon om arkitektur, arkivering og tilgangsstyring. Standarden gir også forslag til eller en beskrivelse av hvordan elektroniske pasientjournalssystemer kan bygges opp, og hvordan kravene i helsepersonelloven, spesialisthelsetjenesteloven og helseregisterloven kan ivaretas.

Punkter som bør være med i journalen

Reppen har laget en liste med punkter han mener må være med i enhver pasientjournal:

- Symptomer
- Spesiell anamnese (sykehistorie, eventuelt pasientens subjektive symptomer)
- Funn
- Røntgen
- Prøver
- Diagnose (eventuelle alternative diagnoser).
- Behandlingsalternativer med begrunnelse for de valg som tas
- Pris
- Prognose
- Refusjoner
- Besluttet behandling
- Samtykke
- Utført behandling
- Prognosevurdering
- Plan for oppfølging og profylakse (forebyggende tiltak, red.anm.)

Journalen som bevis i erstatningssaker

Journalens viktigste oppgave er å være til hjelp for oss i tannhelseteamet slik at pasienten blir fulgt opp og får en god og riktig behandling ifølge Reppen, men peker samtidig på journalen som et viktig dokument av stor bevismessig betydning ved tilsynssaker og i erstatningssaker som for eksempel ved feilbehandling.

– En riktig og godt dokumentert journal vil kunne føre til færre konflikter og vi står betydelig sterkere den dagen

det eventuelt oppstår et problem. Det finnes utallige eksempler der tannleger taper tilsyns- og klagesaker på grunn av mangelfull journalføring. I klage- og erstatningssaker som føres av Norsk pasientskadeerstatning (NPE) felles tannlegen i tre av fire tilfeller på grunn av mangler i journalen, sier Reppen.

Den dagen det oppstår en feil eller det kommer en klage fra en pasient, er det flere institusjoner som ifølge Reppen kan be om innsyn i journalen som er ført. Dette

gjelder NAV, Norsk pasientskadeerstatning (NPE) og Helsetilsynet.

– Disse klagenemdene vil konsentrere seg om den faglige utførelsen av tannlegearbeidet, hvordan vi har kommunisert med pasienten, diagnose som er stilt i forkant og hvilke planer vi har arbeidet etter. Feil eller manglende relevant dokumentasjon fører umiddelbart til at vi har en dårlig sak, selv i de tilfeller vi kanskje har tatt forbehold i forkant av behandlingen. Dette må imidlertid kunne dokumenteres – uten dokumentasjon har vi som oftest en tapt sak, sier Reppen.

Det er Helsetilsynet som har det nærmeste eierforholdet til journalforskriften, og de har flere sanksjonsmidler i tilfeller hvor vi i tannhelseteamet gjør en dårlig jobb.

– Advarsel er en mild reaksjon, men svært ubehagelig for de fleste. I alvorlige tilfeller kan de også tilbakekalle autorisasjon, lisens eller spesialistgodkjenning, noe som i praksis er et yrkesforbud. Dette skjer svært sjelden, men viser hvilket ansvar vi har, sier Reppen.

Makulering eller overføring av journal

Det er et krav i forskriften at pasientjournalen skal oppbevares i ti år etter siste innføring. Etter dette tidspunktet kan journalen makuleres. Tilintetgjøring av både papirbaserte journaler og elektroniske journaler må utføres slik at pasientopplysningene ikke kommer på avveie eller kan spores. Det samme gjelder ved utskifting av IT-utstyr.

Dersom pasienten skifter tannlege, kan den det gjelder kreve at pasientjournalen overføres til den nye tannlegen.

– Det er også slik at dersom en praksis blir solgt eller skal overføres til en annen virksomhet, overføres samtidig pasientjournalarkivet. De pasientene det er praktisk mulig å nå, skal i slike tilfeller orienteres om overdragelsen eller opphøret og om at deres journal vil bli overført med mindre de motsetter seg det. Det skal samtidig opplyses at pasienten kan kreve at journalen i stedet overføres til en annen tannlege han eller hun velger selv. Det er altså ikke slik at pasienten må gi eksplisitt samtykke for overføring, men pasienten har rett til å motsette seg overføringen og skal om mulig være varslet, sier Reppen.

Nytt elektronisk journalsystem

Seks fylkeskommuner med Akershus i spissen har sammen bidratt til å få utviklet et nytt elektronisk journalsystem som direkte konkurrerer med Opus Dental. Tolv andre fylkeskommuner har opsjonsrettigheter til det nye systemet.

Av: Trygve Bergsland

Fylkeskommunene valgte i januar 2013 å inngå avtale med Nextsys som leverandør og utvikler av nytt journalsystem. Nextsys er et lite selskap som i 2013 hadde 14 ansatte og en omsetning på rett i overkant av fire millioner kroner.

eTann-prosjektet

Prosjektleder for det som har blitt hetende «eTann-prosjektet», Geir Fjerdingen, fra tannhelsetjenesten i Vestfold sier de etter diverse forsinkelser vil begynne å bruke det nye systemet i Akershus fylkeskommune fra 4. mai 2015.

Direktør for tannhelsetjenesten i Akershus og leder av styringsgruppen for prosjektet, Kirsten Nerheim Ahlsen, sier til eget nettsted at dette er første gang tannhelsetjenesten i fylkene samarbeider om et felles system og hun tror dette vil bidra til mest mulig like IT-løsninger for hele den offentlige tannhelsetjenesten.

– Innen offentlig tannhelsetjeneste har det tidligere vært én leverandør av IT-løsninger, mens vi nå bidrar til økt konkurranse i markedet og er med på å fremme norsk innovasjon ved å ta i bruk fri programvare, sier Ahlsen.

Fjerdingen sier til det samme nettstedet at fylkeskommunene nå kan trekke ut aktuelle data og statistikk i langt større grad enn før.

Deltagere og opsjon

Det hele startet våren 2010 da de offentlige tannhelsetjenestene i fylkeskommunene Vest-Agder, Telemark, Vestfold, Buskerud, Akershus og Østfold gjorde en avtale om felles anbudskonkurranse på ny elektronisk pasientjournal. I tillegg fikk følgende fylkeskommuner opsjon på å tiltre avtalen: Sogn og Fjordane, Finnmark, Møre og Romsdal, Hordaland, Oslo, Rogaland,

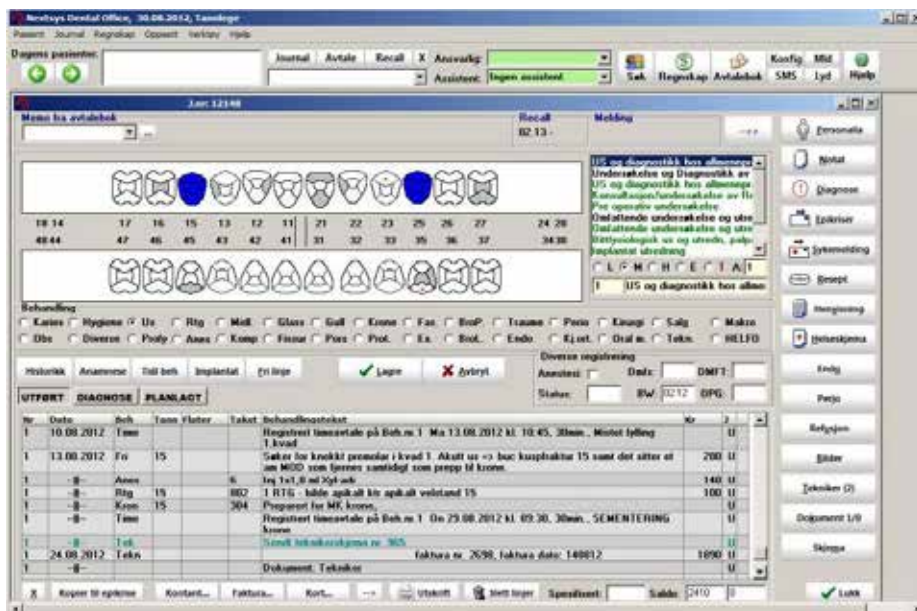
Oppland, Nordland, Aust-Agder, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag og Troms.

De samarbeidende fylkeskommunene oppgir at de har et årlig behandlingsansvar for i overkant av 613 000 pasienter, og Akershus fylkeskommune inviterte på vegne av de andre fylkeskommunene til en offentlig anbudsrunde i form av en konkurransepreget dialog. Dette er en form for anbud der oppdragsgiver har et behov, men ikke er i stand til å definere løsninger uten tett dialog med aktuelle kandidater. Kandidatene som ble vurdert i prosessen var Opus Systemer, Nextsys og Tieto Norway. Tildelingskriteriene som ble vektlagt var pris (vektet med ca. 70 prosent) og funksjonalitet (vektet med 30 prosent).

Opus og konkurranse

Opus Dental hadde ifølge Computerworld allerede i 2007 over 90 prosent av det norske tannhelsemarkedet og har i dag mer

Nextsys har utviklet et nytt elektronisk pasientjournalssystem (EPJ) der kravet fra fylkeskommunene at det skal effektivisere og øke kvaliteten på det arbeidet som utføres i tilknytning til systemet i dag. Systemet må blant annet oppfylle alle krav til avlevering av data.

enn 25 000 brukere på over 3500 klinikker i Skandinavia. I offentlig tannhelsetvesen har de ifølge IT-avisen monopol.

Regnskapstallene til Opus Systemer og Nextsys viser dramatiske forskjeller. Opus nærmer seg 50 millioner i omsetning og eierne tar ut årlige utbytter på omtrent 10 millioner kroner, mens Nextsys taper penger og har fallende egenkapital. Lykkes de med det nye journalsystemet og i konkurransen med Opus, kan fremtiden imidlertid se lys ut.

Krav og funksjoner

I nytt elektronisk pasientjournalssystem (EPJ) er kravet fra fylkeskommunene at det skal effektivisere og øke kvaliteten på det arbeidet som utføres i tilknytning til systemet i dag. Systemet må blant annet oppfylle alle krav til avlevering av data som er beskrevet i prosjektet «Elektronisk informasjonsutveksling i tannhelsetjenesten, ELIN-T», et prosjekt dette bladet tidligere har skrevet mye om. Et annet viktig punkt Fjerdingen fremhever er tilgang til rapporterings- og analyseverktøy for å kunne nyttiggjøre seg alt statistisk materiale. Det er samtidig et krav om at de samarbeidende tannhelsetjenestene skal ha betydelig innflytelse over den videre utviklingen av systemet som utvikles av Nextsys.

Kundeansvarlig for IT i Akershus fylkeskommune, Lars Thore R. Hertenberg,

sier til eget nettsted at katalogtjenesten Active Directory integreres i løsningen slik at brukerne kan forholde seg til færre brukernavn og passord og på sikt vurderes en smartkortløsning for elektronisk samhandling over Norsk Helsenett til pålogging. Han er også opptatt av integrasjonsmuligheter til støttesystemer som røntgen, bankterminal og tekstmeldinger.

Kommunikasjonsløsningen som er integrert i journalprogrammet til Nextsys leveres av Communicate Norge. Integrerte kommunikasjonsløsninger skal også være tilrettelagt for å håndtere fremtidige meldingstyper som henvisninger, epikriser, dialogmeldinger og sykemeldinger. Nextsys benytter fjernstyringsprogrammet NetOp Remote Control til innstilling, support og oppdateringer.

Programmet inneholder også endojournal, periojournal, regnskap, reseptutskrift, sykemelding og automatisk recall. Det finnes også egne moduler for dokumenthåndtering (arkivfunksjon med skanning) og mulighet for å sende interne meldinger mellom brukerne. Datasikkerheten ivaretas av Firebird SQL-database og data skal krypteres på en måte som gjør at de ikke blir utilgjengelige ved eventuelt leverandørbytte. For spesielt teknisk interesserte er løsningen til Nextsys utviklet i Embarcadero Delphi XE3.

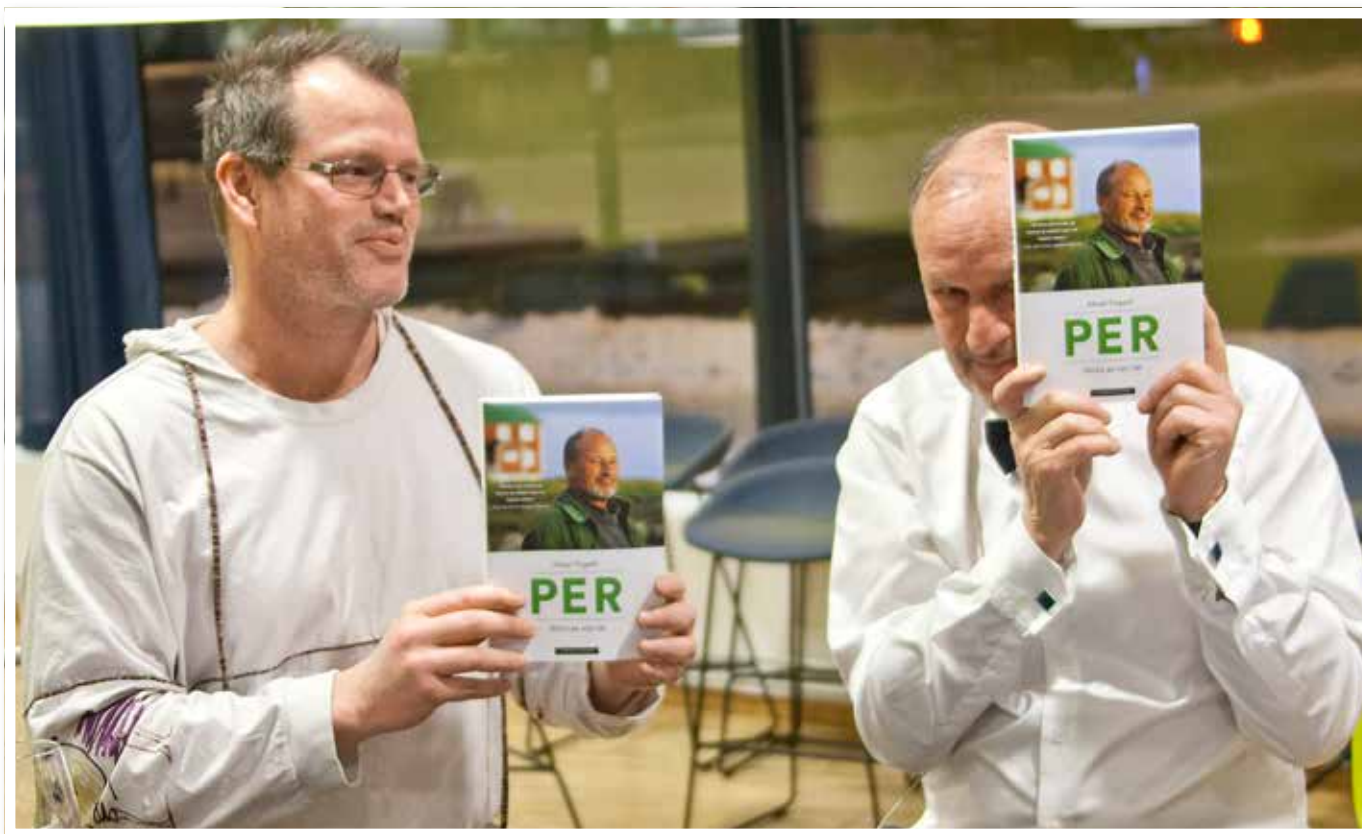
Økonomi, kostnad og bonus

Styringsgruppen skrev kontrakt med Nextsys i november 2012 og kontraktbeløpet som omfattet utviklingskostnadene den gang beløp seg til 1,1 millioner kroner. Det er imidlertid lagt til mye funksjonalitet etter dette.

Det har i hele perioden vært ansatt en prosjektleder, og det har vært opprettet tre ulike faggrupper som har rapportert til prosjektleder. En tannhelse-faggruppe, en teknisk faggruppe og en merkantil faggruppe. Kostnadene er fordelt ved at Akershus fylkeskommune fortløpende dekker 25 prosent av kostnadene og de fem andre fylkene deler på resten. Budsjetterte kostnader ifølge tall fra Akershus fylkeskommune fra 2013 og frem til i år er seks millioner kroner.

For Østfold fylkeskommune er kostnadene utover utviklingskostnadene beregnet til 20 000 kroner i installasjon, opplæring er beregnet til 3400 kroner per dag og årlig lisens for elektronisk pasientjournal (EPJ) 60 000 kroner i tillegg til årlig EDI-lisens (Electronic Data Interchange) på 100 000 kroner.

Akershus fylkeskommune skal dekke sine tilleggs kostnader av utviklingen ved at de årlig skal motta én prosent bonus av fakturert omsetning fra leverandøren.

Far og sønn Fugelli

Aksel Fugelli har skrevet boken «Glimt av min far», en bok han mener gir et mer nyansert og sant bilde av den kjente samfunnsdebattanten, legen og professoren i sosialmedisin. 150 Parat-medlemmer møtte opp for å høre disse to beskrive en ny sannhet om Per Fugelli.

Av: Trygve Bergsland

Parat NAV, Farmasiforbundet, Parat Media og Tannhelsesekretærenes Forbund arrangerte i januar et fellesarrangement der Aksel og Per Fugelli ble invitert. Nå er de enige om å gjøre flere slike felles aktiviteter i tiden fremover.

Per Fugelli beskriver sønnens bok som en obduksjonsrapport før tiden. Aksel skaper faren i krystall, dramaturgi og parodi. – Det betyr ikke at boken er slem, men dypt ubehagelig, ærlig og rett på sak. Han

ser inn i marg og bein, ingen pynt, ingen nåde. Han gjør seg til St. Peter før tiden og undersøker om jeg skal slippe inn i himmelen, sier Per Fugelli.

Aksel Fugelli beskriver utfordringene med å skrive en bok om en far som uhemmet snakker åpenlyst om sykdommer og død. – Under arbeidet med boken måtte jeg lese flere og tjue helse- og dødsbøker han har gitt ut. Straks jeg var ferdig med dem, kommer han med to store kofferter med

over 100 portrettintervjuer og flere tusen tilhengerbrev, kun for å forsikre seg om at jeg får et helhetlig bilde. Deretter kom han med en nyttig bok på 600 sider som er et sammendrag av alle bøkene hans, og mente jeg burde lese den også for å få oversikt. Så var det å intervju ham i tre uker, høre på intervjuene i en måned, skrive dem ned og stokke det sammen – det har vært som å synge Hare Krishna uten pause i ett år, sier han.

POLITIKK OG PARTIPOLITISK UAVHENGIGHET

Parat får kritikk når organisasjonen kritiserer regjeringens arbeidslivspolitik, nå sist som deltaker i en politisk streik mot endringer i arbeidsmiljøloven. Leder i Parat, Hans-Erik Skjæggerud, sier Parat er partipolitisk uavhengig selv om organisasjonen engasjerer seg i arbeidslivspolitik.

Av: Trygve Bergsland

Skjæggerud mener Parat som en partipolitisk uavhengig organisasjon har stor frihet til enhver tid å kritisere politikere som ønsker å svekke arbeidstakeres rettigheter.

– Vi jobber kun for arbeidstakernes rettigheter og står fritt til å kritisere politikere uansett hvilket parti eller hvilken regjering de er en del av. Vi vil derfor være like kompromissløse mot en Arbeiderparti-regjering med deltagere fra SV som dagens Høyre og FrP-regjering, sier han.

På spørsmål om det er noen forskjell på Parat og LO, eller en Arbeiderparti-representant, mener Skjæggerud dette ikke kan sammenlignes.

– Nå er det slik at vi er enige med LO i kampen mot de foreslåtte endringene i arbeidsmiljøloven, men vi har en rekke eksempler på saker der vi er helt uenige med LO og vi støtter på ingen måte Arbeiderpartiet politisk. For de som husker forrige regjeringperiode, var Parat svært aktive i media

IKKE FOR MEET

Rettsikkerhet for alle kvinner
muligheten til å bli gravid og selvbestemme seg

Vil det norske samfunnet...

Foto: Trygve Bergsland

og advarte den gang arbeidsminister Anniken Huitfeldt mot endringer i utlendingsloven, noe vi vant frem med, sier Parat-lederen.

Arbeidslivsspørsmål er ikke bare en kamp mellom arbeidsgivere og arbeidstakere, men ifølge Skjæggerud like mye politikk gjennom ulike vedtak til den til enhver tid sittende regjering.

– Parat skal drive med politikk gjennom å få politikere til å forstå arbeidstakeres behov. For å beskytte arbeidstakere mot utenlandske kapitalkrefter og mot norske arbeidsgivere som utnytter hull i lovverket. Vår jobb som en partipolitisk uavhengig organisasjon er å bruke vår makt på alle områder der vi kan påvirke utviklingen i positiv retning, sier Skjæggerud.

**Men er det ikke slik at Parat og andre arbeidstakerorganisasjoner overdri-
ver konsekvensene ved små endrin-
ger av arbeidsmiljøloven?**

– Det er ikke små endringer, og vi skal

huske på at arbeidsmiljøloven er en verne-
lov som skal ivareta arbeidstakernes helse,
miljø og sikkerhet (HMS). Regjeringen
og arbeids- og sosialminister Robert
Erikssons forslag om endringer av arbeids-
miljøloven er på en rekke områder i
konflikt med lovens intensjoner og norske
arbeidstakeres behov for en trygg fremtid,
sier Skjæggerud.

Forklar?

– Økt adgang til midlertidige ansettelser
vil hindre unge i å etablere seg, og
det vil ramme kvinner spesielt hardt.
Det er ikke vanskelig å tenke seg en
ung familie der begge er midlertidig
ansatt og ikke fagorganisert. Rekk opp
hånden de som tror de vil opponere når
sjefen pålegger dem nye eller utvidede
arbeidstidsordninger. Dette unge paret
kan ikke planlegge fremtiden; uten
fast jobb vil de ikke få lån til bolig, og
regjeringens fleksibilitet gjør at de kan
få sparken akkurat når det passer sjefen,
sier Skjæggerud som mener regjeringens
fleksibilitet er på arbeidsgivers premisser.

**Her er det flere som er uenige med
deg. Arbeiderpartimedlem og admi-
nistrerende direktør i Norsk Industri,
Stein Lier Hansen, er en av mange
som hevder disse argumentene er
oppkonstruerte problemstillinger og
at arbeidstakerorganisasjonene over-
driver noe veldig?**

– Vi bygger ikke vår motstand mot mid-
lertidige stillinger på tro, men på erfaring
og kunnskap om norsk arbeidsliv. Flere
forskere og Organisasjonen for økono-
misk samarbeid og utvikling (OECD)
støtter vår argumentasjon. I tillegg velger
regjeringen å overhøre advarslene, ikke
bare fra alle mulige interesseorganisa-
sjoner, men også eget fagdepartement
som har fremholdt at det ikke forelig-
ger forskning eller erfaring som tilsier at
endringen vil få den effekten regjeringen
påstår den vil få. Tvert imot tilsier fors-
kning og erfaring at det ikke blir flere
jobber som de utsatte gruppene kan fylle.
Resultatet blir dessverre slik at de jobbene
som allerede eksisterer blir mer utrygge,
sier Skjæggerud som minner om at Lier

USOLIDARISK OPPFØRSEL OG FEILSLÅTTE MARKERINGER

Høyre-politiker og leder av arbeids- og sosialkomiteen på Stortinget, Arve Kambe, og administrerende direktør i Bedriftsforbundet, Lars-Erik Sletner, mener begge at Parat oppfører seg usolidarisk og driver med feilslåtte markeringer knyttet til endringene av arbeidsmiljøloven.

Parats nestleder Vegard Einan sier Parat støtter regjeringen når de gjør noe som er fornuftig, nå sist med forslaget om å heve aldersgrensene i arbeidslivet.

– Vi mener regjeringen på dette området gjør nødvendige tilpasninger basert på reelle fakta og solid forskning. Når det gjelder endringer knyttet til økt adgang til midlertidige ansettelser, velger imidlertid regjeringen det motsatte – de ser bort fra fakta og nekter å akseptere all forskning på området. Vi mener derfor forslaget nærmest utelukkende vil øke midlertidig ansatte blant de som allerede er i arbeid til

glede for NHO og Bedriftsforbundets medlemmer, sier Einan.

Han mener samtidig Kambe og regjeringen vinger i argumentasjonen for hvorfor de innfører økt adgang til midlertidige ansettelser.

– Ser vi på arbeidsmarkedstallene fra NAV, viser de en ledighet i Norge på 3,1 prosent helt ledige, noe som utgjør 82 600 personer. Det er vel knapt noe annet land i verden med så lav ledighet. Tallet kan bli lavere, men det kan aldri bli null. Dette har kanskje også Kambe forstått, som nå vrir argumentasjon

til å gjelde 700 000 helt eller delvis utenfor arbeidslivet. Tallet til Kambe er litt upresist, men den største andelen av disse er varig uføre som ifølge SSB utgjør ca. 300 000. Videre er det omtrent 50 000 som mottar AFP og 50 000 som mottar sosialhjelp. Dette er grupper som inngår i tallet til Kambe, og vi tror de fleste forstår at det ikke er en midlertidig ansettelse disse menneskene går og venter på – her er det helt andre tiltak som må til, sier Einan.

Einan mener regjeringen i sitt forslag nærmest utelukkende rammer den delen av befolkningen som allerede er i arbeid, og aller mest rammer endringene unge mennesker som i en midlertidig jobb vil slite med å etablere hjem og familie.

Hansen uttaler seg som representant for arbeidsgiversiden.

Parat er også imot å fjerne kollektiv søksmålsrett?

– Ja, innføring av ny hovedregel med midlertidige ansettelser kombinert med å fjerne muligheten for kollektiv søksmålsrett fører til at arbeidsgiverne får all makt. Det er dessverre slik at enkelte arbeidstakere utnyttes av useriøse aktører i arbeidsmarkedet, og da særlig overfor midlertidig ansatte som ofte ikke er organisert. Disse arbeidstakerne utsettes for trusler og utilbørlig press dersom de forsøker å hevde sin rett overfor arbeidsgiver. Når regjeringen nå fjerner muligheten for kollektiv søksmålsrett, vil aldri disse sakene bli fremmet for noen rettsinstans. En fagforening som Parat har ressurser og har ansatt mange advokater som ikke kan trues på samme måte, sier Skjæggerud.

Men er det slik at Parat er uenige i absolutt alt regjeringen foreslår?

– Nei, vi støttet regjeringens ønske om å

heve aldersgrensen i arbeidslivet til 72 år, og senere til 75 år. Samtidig som vi er opptatt av å beholde fleksibiliteten der man fortsatt skal kunne ta ut pensjon fra 62 år, og at det ikke skal være et krav om å jobbe til man er 75 år, sier Skjæggerud.

I denne saken virker det som om både LO og NHO er uenige med Parat?

– Det er riktig. Dagens pensjonsalder i Norge er omtrent 64,5 år og vi lever stadig lenger. I løpet av de siste 25 årene har den forventede levealderen i Norge økt med nesten seks år for menn og vel tre år for kvinner, ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB). Det betyr at vi lever 15 til 20 år etter pensjonsalder og svært mange lever langt over 30 år etter å ha gått av med pensjon, i tillegg til at vi stadig blir friskere. Det er vanskelig å tro at vi kan leve lenger med færre i arbeid og fortsatt opprettholde en veldig høy pensjonsutbetaling, sier Parat-lederen.

Ifølge EUs arbeid med pensjoner var det i 2008 fire yrkesaktive for hver

EU-innbygger på 65 år eller eldre. I 2060 vil dette forholdet være to til én.

– Vi har et raskt aldrende samfunn som stiller offentlige finanser overfor store utfordringer, og vi må gjøre det lettere å stå lenger i arbeid. Pensjonsreformen var en god start, og en naturlig oppfølging av denne er nettopp å heve aldersgrensene i arbeidslivet slik regjeringen nå ønsker, sier Skjæggerud.

Humankapital og nasjonalformue

Oljeinntektene utgjør en stor del av statens inntekter, men allikevel en relativt liten andel av nasjonalformuen.

– Beregninger utført av SSB viser at verdien av det arbeidet hver og en av oss utfører (humankapitalen), utgjør langt over 70 prosent av nasjonalformuen. En forlengelse av yrkesaktiviteten med ett år vil muligens utgjøre nærmere 30 milliarder kroner i årlige verdier. Skal vi opprettholde norsk velferd er det flere gode grunner til at vi må jobbe lenger, sier Skjæggerud.

Randi Bakken sier det er svært sjelden hun er redd eller engstelig på jobb, men ved ett tilfelle hadde hun en hammer 15 centimeter fra nesa.»

Fornøyd med sikkerhetstiltak

Sikkerheten for NAV-ansatte har fått mye oppmerksomhet etter drapet på en ansatt på NAV-kontoret på Grorud i Oslo i 2013. Randi Bakken hos NAV Nord-Odal er glad for at sikkerheten nå tas på alvor.

Tekst og foto: Vetle Daler

Verneombud og medlem i Parat NAV, Randi Bakken, sier det kun er en liten brøkdel av brukerne som er truende. – De aller fleste som oppsøker et NAV-kontor har ikke til hensikt å skade oss, sier hun.

NAV har kontorlokaler i rådhuset i Nord-Odal kommune, som ligger i kommunesenteret Sand. Her deler NAV lokaler med kommunens servicekontor,

og for kort tid siden fikk kontoret på plass en lenge etterlengtet løsning som bedrer sikkerheten for de ansatte.

– En ekstra vegg og en låsbar dør var det som skulle til, sier Bakken.

Strengere sikkerhetstiltak

Sikkerheten for ansatte i NAV har vært et hett tema siden drapet på en ansatt ved NAV-kontoret på Grorud i Oslo i 2013. Nesten ukentlig har pressen skrevet om

vold og trusler mot NAV-ansatte over hele landet. Flere episoder ved det beskjedne NAV-kontoret på Sand har bidratt til at det var nødvendig å innføre strengere sikkerhetstiltak også her. Likevel tok det lang tid før de ansatte på kontoret fikk på plass løsningen de ønsket seg.

– Det har vært mye fram og tilbake, blant annet har det vært flere runder med politisk behandling før vegg og dør i trengte kom på plass, sier Bakken.

Vold og trusler

Antall tilfeller av vold og trusler mot NAV-ansatte øker viser statistikk fra Arbeids- og velferdsdirektoratet.

I 2012 ble det meldt inn 1112 tilfeller av trusler og truende atferd, verbal utskjelling, sjikane eller trakassering. I 2013 økte tallet til 1843, og i 2014 økte det videre til 2086. Antall fysiske angrep er tredoblet fra 41 i 2012 til 126 i fjor. Det er Bergens Tidende som har hentet inn disse tallene fra Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV).

– Én sak er én sak for mye. Likevel er det ikke grunnlag for å si at økningen skyldes økt forekomst av vold og trusler generelt, sier organisasjonsdirektør Inger-Johanne Stokke i NAV til Bergens Tidende.

Hun påpeker at det har vært full gjennomgang av sikkerheten ved NAV-kontorene de to siste årene, og at de har jobbet bevisst for å få medarbeiderne til å registrere alt av vold og trusler.

– Vi jobber hele tiden med rutiner, fysisk utforming og andre sikkerhetstiltak. For å hindre at situasjoner oppstår, og for å dempe skadevirkningene når det først skjer. Økningen vi ser skyldes i all hovedsak at flere saker blir registrert, sier Stokke til avisen.

Inger-Johanne Stokke, organisasjonsdirektør i NAV.
Foto: nyebilder.no

Det gikk lang tid fra vedtaket om ombygging ble fattet til tiltaket ble gjennomført.

– Vi hadde en episode her i forrige uke hvor en bruker truet med å «svölke» – altså grisebanke – en av mine kolleger. Dette var en medvirkende årsak til at sikkerhetsveggen og døra endelig kom opp for noen dager siden, sier hun.

” Det er svært sjelden jeg er redd eller engstelig på jobb.

Sjelden engstelig på jobb

Bakken er en av tolv ansatte ved NAV-kontoret i Nord-Odal, og hun har 100 brukere hun følger opp. Kun et fåtall av disse utgjør et sikkerhetsproblem.

– Nord-Odal har 5200 innbyggere, og av dem er det vel tre personer vi er skeptiske til. Disse er ofte greie å ha med å gjøre, men når de har dårlige perioder kan de bli farlige. De aller fleste brukerne er ålreite mennesker, det gjelder også gjengangerne. Det er svært sjelden jeg er redd eller engstelig på jobb, sier hun, men legger til at hun har kollegaer som antakelig oppfatter det annerledes.

Bakken sier at de få som er problematiske og som kan være farlige, er de som ikke kan kontrollere seg selv på grunn av at de er rusa eller psykotiske, eller en blanding av dette.

– Det er klart at dette kan skape frykt blant de ansatte, sier hun.

NAV-ansatte vil brukernes beste

Bakken har selv fått føle frykten på kroppen ved flere anledninger.

– Ved ett tilfelle hadde jeg en hammer 15 centimeter fra nesa mi. Heldigvis traff den skjermen og ikke meg. Den samme brukeren kom også tilbake med en murstein, forteller hun.

Fakta:

To av tre NAV-ansatte har opplevd trusler mot seg selv eller mot kontoret de jobber på. Det viste en rapport som ble lagt frem av en arbeidsgruppe i januar i fjor. Arbeidsgruppen ble satt ned etter at en kvinnelig NAV-ansatt på Grorud i Oslo ble knivstukket til døde i august 2013. I rapporten oppga 2,3 prosent av de NAV-ansatte at de hadde vært utsatt for fysisk vold de siste tolv månedene.

Ved en annen anledning hadde en av brukerne kommet seg inn bak pulten hennes og var i ferd med å ta kvelertak på henne.

NAV-rådgiveren kan også fortelle om mye stygt språk.

– Det preller som regel av, men det er ubehagelig, sier Randi Bakken, som har følgende hjertesukk: – Måten vi fremstilles på i pressen legitimerer en ny språkbruk. Brukerne har fått et bilde av at vi er inkompetente hurper som bare er ute etter å stikke kjepper i hjula for folk. Det stemmer selvfølgelig ikke. Det er sikkert noen råtne epler blant oss også, våre rutiner og regelverk er ikke 100 prosent, men vi vil brukernes beste, og vi ser spillerom og muligheter, sier hun.

” *Mange som kommer hit for første gang er forberedt på et helvete.*

I de verste tilfellene kan NAV vedta å utestenge brukere fra lokalene, og politiet kan dessuten ilegge besøksforbud. For tiden gjelder dette én bruker ved kontoret i Nord-Odal.

– Da stopper vi ikke ytelsene, bare den direkte kontakten, understreker hun.

Mange urasjonelle brukere

I en omdømmeundersøkelse gjort av Dagbladet i 2014, sier 34 prosent av de spurte at de har et negativt bilde av NAV. Det inkluderer for ordens skyld også mennesker som ikke har vært i kontakt med NAV.

– Mange som kommer hit for første gang er forberedt på et helvete ved å bli møtt med inkompetanse, manglende vilje og mistillit. Vi bruker mye tid på å få ned blodtrykket på folk. De har ikke øra oppe, bare kjeften på vid vegg. De som tenker rasjonelt kan også bli sinte, men de ser ingen hensikt i å skade oss. Det er mange som har urealistiske forventninger til hva de kan få, ikke bare når det gjelder penger, men også tjenester. For eksempel når det gjelder dagpenger. Skal du ha rett til dagpenger ved arbeidsledighet, forutsetter det at du er aktiv jobbsøker, sier Bakken.

Gode rutiner

Hva med sikkerhetsrutinene, hva gjør man når ubehagelige situasjoner oppstår?

– Når vi vet at noen av de vi definerer som mulig voldelige skal på besøk til oss, sørger vi alltid for å være to når vi snakker med dem. Når vi opplever vold og trusler slår autopiloten inn ved at vi

følger rutiner: Utløser alarm, stenger døra og prøver å løse situasjonen. Vi går jevnlig gjennom disse rutinene for å være parat når noe skjer, sier Bakken, som innrømmer at hun har vurdert å kontakte lensmannen med spørsmål om det er mulig å gå til anskaffelse av en lovlig form for sikkerhetsspray som kan brukes hvis det verste skulle skje.

” *Vi vil definitivt ikke tilbake til glassveggen.*

– Hvis jeg blir så redd at jeg tror jeg kommer til å dø, tar jeg i bruk de midlene jeg har. Som verneombud tenker jeg på de ansattes sikkerhet først, sier hun.

Ønske om åpenhet og nærhet

Ett av prinsippene som ligger bak NAV-reformen er åpenhet slik at brukerne skal kunne bli møtt av serviceinnstilte medarbeidere i åpne og trivelige lokaler. Tidligere måtte brukerne pent stille seg i kø foran et vindu av glass med en rund «Tal her»-luke.

– Det ble det lite konstruktive samtaler av. Vi vil definitivt ikke tilbake til glassveggen, sier Bakken.

Fortsatt utfordringer i NAV

Parat NAV-leder Anne Lunderbye Wang sier hun er glad saken i Nord-Odal fikk et lykkelig utfall, og at NAV har sikkerhet høyt på agendaen. Hun mener imidlertid det fortsatt er mange utfordringer som må løses.

I begynnelsen av februar sto Parat NAV-lederen fram i avisa Glåmdalen og krevde at NAV-kontoret på Sand måtte stenge inntil sikkerheten for de ansatte var ivaretatt.

– At sikkerheten for de ansatte ivaretas er naturligvis uhyre viktig, og vi vet at det er flere NAV-kontorer som sliter med de samme utfordringene som i Nord-Odal. Særlig gjelder dette i de

store byene, sier Lunderbye Wang, som også kjenner til tilfeller der de ansatte blir truet og sjikanert også utenfor arbeidstid.

– Blant annet har NAV-ansatte opplevd å få dekkene på bilene sine kuttet opp. Det er tragisk at de ansatte føler seg utrygge også på fritida, sier hun, og er tydelig på at sikkerhetsproblematikken

Foto: Vilde Dale

er noe Parat NAV kommer til å følge med argusøyne også i tiden som kommer.

Endringer i lover, skatter og avgifter i 2015

Ferietillegg og dagpenger

Opptjening av ferietillegget til dagpengene opphører med virkning fra 1. januar 2015. Det samme gjør retten til ferietillegg for den som har mottatt dagpenger eller sykepenger i mer enn åtte uker.

Uføretrygd

Fra 2015 erstattes dagens uførepensjon med uføretrygd. Alle mottakere av uførepensjon er regnet om til uføretrygd, noe som blant annet innebærer at uføretrygden justeres opp for å tilpasse seg at skatten også øker.

Reisefradrag

Det er for 2015 vedtatt økning av bunnbeløpet i reisefradraget til 16 000 kroner.

Formuesskatt

Samlet formuesskattesats er i 2015 satt til 0,85 prosent. Videre er bunnfradraget i formuesskatten økt fra 1 million kroner til 1,2 millioner kroner (2,4 millioner kroner for ektepar). Ligningsverdiene av sekundærbolig og næringsseiendom er økt fra 60 prosent til 70 prosent av anslått markedsverdi.

Gaver til frivillige organisasjoner

Det er vedtatt å heve grensen for fradrag for gaver til frivillige organisasjoner fra 16 800 kroner til 20 000 kroner (sjekk hvilke som er godkjent av skattemyndighetene).

Skattlegging av uføre

Uførereformen trer i kraft fra 1. januar 2015 og innebærer blant annet at ny uføretrygd fra folketrygden og uføreytelser fra andre ordninger skal skattlegges som lønn. Det er vedtatt at det skal innføres en overgangsordning for uføre som får en betydelig nedgang i inntekt etter skatt som følge av overgangen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning. Ordningen utformes som et individuelt beregnet skattefradrag som trappes ned jevnt i 2016 og 2017.

Toppskatt

Innslagspunktet i trinn 1 i toppskatten økes fra 527 400 kroner til 550 550 kroner. Innslagspunktet i trinn 2 i toppskatten økes fra 857 300 kroner til 885 600 kroner. Satsene i toppskatten holdes uendret på 9 prosent (7 prosent i Finnmark og Nord-Troms).

Arbeidsgiveravgift for frivillige organisasjoner

Grensen for når frivillige organisasjoner skal betale arbeidsgiveravgift økes fra 450 000 kroner til 500 000 kroner for organisasjonenes totale lønnsutgifter, og fra 45 000 kroner til 50 000 for lønnsutbetalinger per ansatt.

Leasing og utleie av kjøretøy

Det er vedtatt å øke bindingstiden fra tre til fire år for å unngå delvis tilbakebetaling av fradragsført merverdiavgift. Samtidig økes avskrivningen av avgift det første året, sammenlignet med de tre påfølgende årene. Endringene gjelder for kjøretøy som er anskaffet i 2015. Det er gitt overgangsregler som innebærer at de gamle reglene kan benyttes dersom det er inngått bindende kjøpe- eller leiekontrakt før 8. oktober 2014 for et bestemt kjøretøy.

Forsikring

Det er innført krav til kjønnsnøytrale premier og ytelser i private og frivillige livsforsikringer utenfor arbeidsforhold. Kravet gjelder for nye avtaler som inngås i 2015.

Parats landsmøtet 2015

Parats andre ordinære landsmøte arrangeres på Clarion Hotel Oslo Airport, Gardermoen 20. og 21. november 2015. I tilknytning til landsmøtet arrangeres også Parat-konferansen torsdag 19. november samme sted.

Påmelding og program sendes ut til tillitsvalgte tre måneder i forkant av landsmøtet.

Liten økning i ledigheten

Det ble 600 flere helt ledige i løpet av januar ifølge sesongjusterte tall fra NAV. Summen av helt ledige og arbeidssøkere på tiltak økte med 900 personer. Økningen er størst på Vestlandet og i yrker knyttet til oljeindustrien.

Ved utgangen av januar var 82 600 personer registrert som helt ledige hos NAV, en økning på 2 500 sammenlignet med januar i fjor. Arbeidsledigheten er dermed på 3,1

prosent, mot 3,0 prosent i 2014. Summen av helt arbeidsledige og arbeidssøkere på tiltak var på 94 700 personer.

Vikar i Parats forhandlingsavdeling

Forhandler og advokatfullmektig i Parat, Victoria Krefting Rynning, skal ut i foreldrepermisjon, og Alexander Svenning Iversen (32) vil vikariere fra 13. april i år. Iversen har en master i statsvitenskap og jobber som rådgiver i Utlendingsnemnda (UNE), der han også har vært tillitsvalgt for Samfunnsviterne.

Alexander Svenning Iversen. Foto: Privat.

Sunniva Ørstavik.
Foto: Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Frokostmøte om graviditetsdiskriminering

To dager før årets 8. mars-arrangement inviterer Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) til et møte med likestillings- og diskrimineringsombud Sunniva Ørstavik. Hun vil fredag 6. mars fortelle om funnene i en undersøkelse som omhandler omfanget av diskriminering knyttet til graviditet og foreldrepermisjoner. Påmelding på e-post til signe.karlsen@ys.no.

Rettelse – tillitsvalgt i Statens vegvesen

Statens vegvesen

Hovedtillitsvalgt for Parat i Statens vegvesen, Jannike Hanssen, gjør oppmerksom på en feil i Parat-blad nummer fire i 2014. Riktig navn på regiontillitsvalgt i region Midt-Norge er Torild Wirum og ikke Henning Bothner slik det fremkom i bladet.

Endring i vervepremiering

Parat har fra i år gjort det raskere og enklere for alle som verver nye medlemmer. En avtale med gavekorttorget.no gir alle som verver en raskere tilbakemelding og kan benytte gavekortet kort tid etter gjennomført verving.

De som har vervet nye Parat-medlemmer i 2014 må utløse vervepremie(n)e før utgangen av 2015.

Kvinner redder den nordiske modellen

I forbindelse med at forskningsrapporten «The Nordic Model – challenged but capable of reform» ble lagt frem for de nordiske arbeidsministre, uttalte OECDs visedirektør for seksjon for arbeid, sysselsetting og sosialpolitikk, Mark Pearson, at kvinners høye sysselsettingsgrad er avgjørende for den nordiske modellens fremtid, men at dette i liten grad er omtalt i rapporten.

– Hvis vi som ser den nordiske modellen utenfra skulle peke på noe som kan forklare hvorfor dere har en dynamisk økonomi og høy grad av likhet, mener vi at kvinners sysselsettingsgrad er kjernen i dette, sier Pearson.

Han mente også at kvinners høye deltakelse i arbeidslivet kan dekke over at nordiske land faktisk ikke gjør det så godt på andre områder.

Parats regions utvalg (RU)

■ RU region Nord:

Svanhild Meirud, Øst-Finnmark tingrett,

E-post: Svanhild.meirud@domstol.no.

Lars Raymond Holm, Luftfartstilsynet,

E-post: Lrh@caa.no.

Mona Johansen, Universitetet i Tromsø,

E-post: mona.johansen@uit.no

Bård Arntsen, Bodin Videregående skole,

E-post: barbodin@nfk.no.

Laila Volden Baraa, Widerøe ASA - Kabin -

Torp, E-post: lvbaraa@online.no.

■ RU region Midt:

Jannike Hanssen, Statens vegvesen,

E-post: Jannike.hanssen@vegvesen.no.

Siri Stinessen Finseth, Sykehuset Namsos,

E-post: Siri.Finseth@helse-nordtrondelag.no.

Wenche Husby, Skaun Tannklinikk,

E-post: wenche.husby@stfk.no.

Marit Holstad Aasæther, Høgskolen i Volda

E-post: maritaa@hivolda.no

Anne Ingrid Hauko, Sykehuset i Namsos,

E-post: anningrid.hauko@hnt.no.

■ RU region Øst:

(Østfold, Hedmark, Oppland,

Oslo og Akershus):

Anne Lunderbye Wang, NAV Drift og utvikling,

E-post: Anne.lunderbye.wang@nav.no.

Hilde Bjørklund, Cappelen Damm,

E-post: hilde.bjorklund@cappelendamm.no.

Gunn Inger Aasen, Schibsted A/S

E-post: gunn.inger.aasen@vg.no

David Pearson, Oslo Universitetssykehus HF

- Rikshospitalet,

E-post: david.pearson@rikshospitalet.no.

Bente Iren Tollefsen Moen, Statens Pensjonskasse,

E-post: bente.iren.moen@spk.no.

■ RU region Vest:

Rune Skaar, Bergen Kommune,

E-post: rune.skaar@bergen.kommune.no.

May-Britt Rød, Norges Handelshøgskole,

E-post: may-britt.rod@nhh.no.

Raymond Log Bjørvik, Edda Distribusjon,

E-post: raymond.log.bjorvik@diinvest.no.

Vidar Alfei, NAV

E-post: vidar.alfei@nav

Gro Nondal Buvik, Sognekraft AS,

E-post: gro.nondal.buvik@sognekraft.no.

■ RU region Sør:

Pål Hermann Seivaag, NAV,

E-post: paal.hermann.seivaag@nav.no.

Mari-Ann Bakkeland, Kongsberg kommune,

E-post: mariann.bakkeland@kongsberg.

kommune.no

Nina Ødegård, Høgskolen i Buskerud,

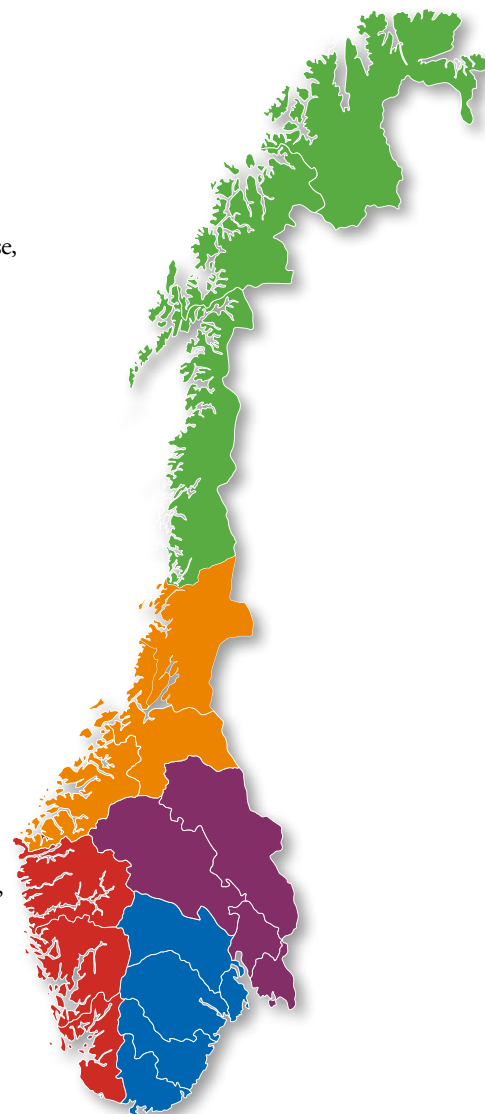
E-post: nina.odegard@hibu.no.

Mona Steffensen, Byggmaker,

E-post: mona.steffensen@carlsenfritzo.no.

Alrek Vedeler, Tønsbergs Blad,

E-post: alrek.k.vedeler@tb.no.

Kamp for flere lærlingplasser

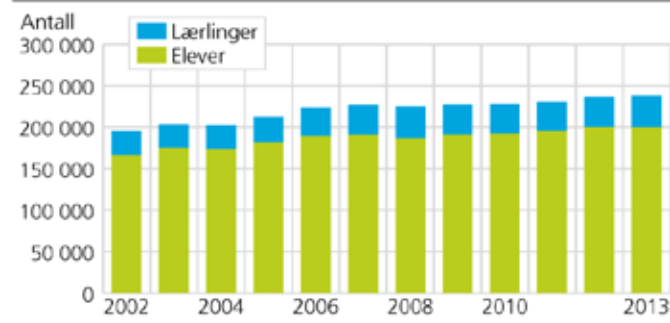
Antall årlige lærlingplasser i Norge er omtrent 38 000 og hvert eneste år er det cirka 8000 ungdommer som ikke får lærlingplass. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen vil at staten skal bidra med flere lærlingplasser og målet er en økning på 50 prosent.

Av: Trygve Bergsland

Regjeringen vil skaffe flere unge lærlingplass ved å skjerpe regelverket for offentlige anskaffelser. Røe Isaksen sier målet med samfunnskontrakten, som er undertegnet av partene i arbeidslivet, har vært å øke antall nye lærekontrakter med 20 prosent fra 2011 til 2015, noe man ikke har lyktes med.

– Det er allikevel positivt at antall lærlinger i offentlig sektor har økt, men staten må gjøre mer og universitetene og høyskolene må øke antall lærlinger med 50 prosent innen 2016, sier kunnskapsministeren.

Elever og lærlinger i videregående opplæring¹

Øversikt over elever og lærlinger i videregående opplæring fra 2002 til 2013. Kilde: SSB.

Strengere krav ved offentlige innkjøp

I overkant av 70 prosent av lærekontraktene finnes i privat sektor og antall godkjente lærebedrifter har økt med 400 bedrifter, der hovedvekten av disse er små bedrifter med færre enn 20 ansatte.

I dag er det slik at det offentlige kan kreve at bedrifter har lærlinger for å vinne et anbud. Nå foreslår regjeringen å endre reglene slik at det offentlige skal kreve dette.

– Når det offentlige setter oppdrag ut på anbud, må bedrifter i utvalgte bransjer ha lærlinger for å kunne få jobben. I tillegg foreslår vi at det skal være lærlinger tilknyttet det konkrete prosjektet. Det betyr at bedrifter ikke kan vinne anbud uten å bruke lærlingordningen aktivt, sier Røe Isaksen.

Kravet om å ha lærlinger gjelder både norske og utenlandske bedrifter. Tidligere kunne norske bedrifter som tok sitt samfunnsansvar for opplæring av fremtidige fagarbeidere, tape kontrakter til bedrifter som ikke tok det samme ansvaret.

Høyere krav om lærlingplasser i utvalgte bransjer

Kunnskapsdepartementet skal i samarbeid med Nærings- og fiskeridepartementet foreslå hvilke bransjer kravet skal gjelde for. De skal også vurdere om kravet til lærlingklausul ikke skal gjelde for anskaffelser under en viss størrelse eller varighet. Forslag til

Elever/læringer i yrkesfaglige utdanningsprogram, i alt	81 383	43,5	37 829	27,6
Elever/læringer i bygg- og anleggsteknikk	8 729	4,3	7 816	3,0
Elever/læringer i design og håndverk	4 504	87,8	2 039	91,5
Elever/læringer i elektrofag	10 362	5,4	7 831	4,4
Elever/læringer i helse- og oppvekstfag	19 276	85,4	5 648	85,0
Elever/læringer i medier og kommunikasjon	8 999	58,0	177	57,6
Elever/læringer i naturbruk	4 356	53,1	793	33,0
Elever/læringer i restaurant- og matfag	3 952	48,8	1 952	44,3
Elever/læringer i service og samferdsel	7 929	40,5	3 624	34,8
Elever/læringer i teknikk og industriell produksjon	13 276	10,4	7 949	9,1

Elever og læringer som er under utdanning fordelt på ulike fag. Kilde: SSB.

endringer skal sendes på høring og kravet skal etter planen innføres fra april 2016.

Nærings- og fiskeridepartementet og Kunnskapsdepartementet presiserer at det ikke vil være tilstrekkelig at leverandøren er tilknyttet en lærlingordning. Leverandøren må ha en eller flere lærlinger i arbeid ved utførelsen av den aktuelle kontrakten. Flere endringer kan gjennomføres i forskrift i 2015, mens pålegget om å stille slike krav krever lovendring og gjennomføres i 2016. Forholdet til EØS-retten må samtidig avklares.

Deler av byggebransjen har lenge kjempet mot useriøse aktører som vinner anbud på pris, men som ikke opprettholder kvaliteten. Offentlige anskaffelser står ifølge byggenæringen for over 40 prosent av total byggevirkosomhet hvert år.

Kravet om å ha lærlinger ved offentlige kontrakter er også et ledd i en strategi mot arbeidslivskriminalitet. Kriminalitet i arbeidslivet er en økende utfordring og de store arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene samarbeider med myndighetene for å bekjempe problemet.

Blant annet skal antall underleverandører begrenses ved offentlige anskaffelser. Det skal bli et tettere samarbeid mellom politi, Skatteetaten, Arbeidstilsynet, NAV og andre offentlige etater. I tillegg til at det skal etableres et felles senter for analyse og etterretning.

Store ulikheter mellom fylkene

Over halvparten av norsk ungdom velger yrkesfag, men Røe Isaksen sier bosted kan være avgjørende for om de får lærekontrakt eller ikke.

– Det er ikke bra at tilbudet varierer så mye fra fylke til fylke, sier han.

Forskjellene mellom fylkene er stor i utviklingen av lærlingplasser fra 2011 til 2014. Fire fylker har en økning på 10 prosent eller mer, og Finnmark er best med 26 prosent vekst. Deretter følger Oslo, der 81 prosent av søkerne får godkjent lærekontrakt. Tre fylker har en nedgang i perioden og størst tilbakegang har Hedmark, hvor antall nye lærlinger har sunket med seks prosent.

Det er også forskjeller mellom utdanningene. Helse- og oppvekstfag har fått 500 flere lærlingplasser, noe som vil si en økning på 20 prosent fra 2011 til 2014. Samtidig har det blitt til sammen 354 færre plasser i fagene design og håndverk, medier og kommunikasjon og restaurant- og matfag.

Mellomårsoppgjør i 2015

Tarifforhandlingene skiller mellom hovedoppgjør og mellomoppgjør. De aller fleste tariffavtaler i Norge inngås for to år av gangen. Det betyr at hele tariffavtalen revideres hvert andre år i et hovedoppgjør. Året imellom hovedoppgjørene forhandler man bare om lønn, med mindre noe annet er avtalt.

Av: Turid Svendsen, forhandlingssjef og advokat i Parat

I hovedoppgjørene forhandles normalt hver tariffavtale for seg, mens året imellom to hovedoppgjør (slik som i 2015) forhandles i de aller fleste tilfeller lønsspørsmålet i et såkalt samordnet oppgjør. I praksis betyr dette at størrelsen på lønnstilleggene avtales mellom hovedorganisasjonene på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden på vegne av alle forbund.

De fleste tariffavtaler utløper om våren og nesten alle tariffavtaler i bedrifter som er medlem av NHO, Virke eller Spekter utløper 31. mars. Unntaket er helseforetakene. I de øvrige tariffområdene utløper de fleste tariffavtalene tidligst 30. april. Det gjelder blant annet hovedtariffavtalene for ansatte i stat og kommunesektoren.

Mellomoppgjøret forhandles «på grunnlag av den alminnelige økonomiske situasjon på forhandlingstidspunktet og utsiktene for 2. avtaleår.» – slik det er beskrevet i tariffavtalene mellom partene. I tillegg

er det ulike presiseringer for hva som er forhandlingsgrunnlaget innenfor de ulike sektorene (offentlig, privat og Spekter).

” *Forhandlingene dreier seg i all hovedsak om den økonomiske rammen og fordeling av oppjøret.*

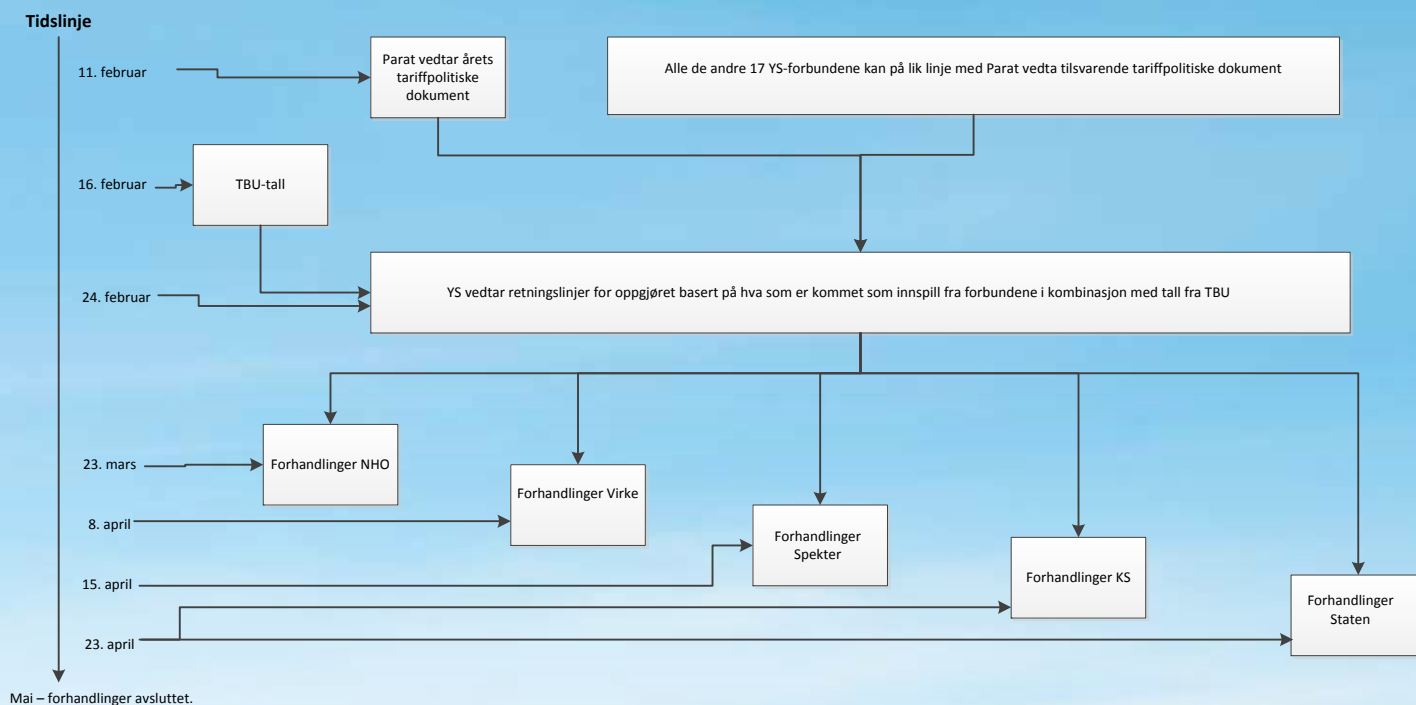
Det er frontfaget (konkurrenseutsatt industri) og resten av privat sektor innenfor NHO som forhandler først. Deretter følger øvrige avtaleområder i privat og offentlig sektor.

Forhandlingene dreier seg i all hovedsak om den økonomiske rammen og fordeling av oppjøret. Selv med et samordnet oppgjør kan man,

etter avtale mellom partene, kombinere det med etterfølgende bransje- og forbundsvisse tilpasningsforhandlinger – dette som oftest under de rammer gitt under det samordnede oppjøret som har skjedd i forkant.

I Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS), som Parat er en del av, er den formelle forhandlingsfullmakten delegert av sentralstyret til det vi kaller YS-privat. Politisk ledes dette av Vegard Einan (som også er nestleder i Parat). Undertegnede leder tariffrådet, mens spesialrådgiver i Parat, Kjell Morten Aune, er administrativ representant sammen med tilsvarende representanter fra de andre store forbundene i YS innenfor privat sektor.

” De aller fleste mellomårsoppgjør ender med forhandlingsløsning.

De aller fleste mellomårsoppgjør ender med forhandlingsløsning. Men dersom partene ikke kommer til enighet, kan avtalene som er omfattet av oppgjøret sies opp med 14 dagers varsel. I så fall går oppgjøret til mekling. Dersom meklingen ikke fører frem, kan det bli streik.

Viktige datoer for mellomårsoppgjøret 2015:

- 11. februar:** Hovedstyremøte i Parat som vedtar overordnet tariffpolitisk dokument for oppgjøret 2015.
- 16. februar:** Tallene fra det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) legger frem tallene. TBU er et statlig utvalg som beregner pris-, lønnsnivå og lønnsvekst i forskjellige bransjer i Norge.
- 17. februar:** LOs representantskap vedtar retningslinjer for oppgjøret.
- 24. februar:** YS' inntektspolitiske konferanse med representantskap vedtar retningslinjer for oppgjøret.
- 16. mars:** Oppgjøret starter (NHO).
- 23.–26. mars:** Forhandlinger YS/LO – NHO.
- 8.–9. april:** Forhandlinger YS/LO – Virke (alternativt 15.–16. april dersom det blir mekling som følge av NHO-forhandlingene).
- 15. april:** Forhandlingsstart Spekter-området.
- 23. april:** Forhandlingsstart med kommunenes arbeidsgiver-, interesse- og medlemsorganisasjon (KS), med forhandlingsfrist 1. mai.
- 20. april:** Forhandlingsstart i staten (Kommunal- og moderniseringsdepartementet) med eventuell mekling 18.–20. mai.

Jagerfly og redningshelikoptre rammet av streik

Verkstedansatte i Aerospace Industrial Maintenance (AIM Norway), tidligere Luftforsvarets hovedverksted på Kjeller, valgte å gå til streik etter brudd i meklingen 4. februar og streiket i 14 dager før det ble oppnådd enighet mellom partene.

Forhandlingsleder for Parat, Thomas Lilloe, sier de er kommet

frem til et resultat som ivaretar tidligere opparbeidede rettigheter. – Jeg er glad streiken er over og at vi har kommet frem til en ny overenskomst for de ansatte i AIM. Avtalen som nå er signert oppfyller våre krav i forhandlingene, sier Lilloe.

I tillegg til Parats medlemmer var Fellesforbundet og Forbundet for Ledelse og Teknikk (FLT) omfattet av konflikten med AIM Norway.

Parat-advokat ute med nytt album

The Helland Brothers Band består av Thore Eithun Helland som er forfatter, musiker og advokat i Parat, og broren, Frank Eithun Helland. Nå har de gitt ut albumet «Murky dream» som er en oppfølger av albumet «Like a soul train» som kom ut i 2013.

Musikken skal være inspirert av Little Richard, Creedence Clearwater Revival (John Fogerty), Rolling Stones, John Hiatt, R.E.M., The Long Ryders og The Jayhawks. Helland-brødrene er allerede i gang med planene for et tredje album som skal presenteres senere i år eller tidlig i 2016.

Kilde: Hordaland Folkeblad

Foto: Monica Jensen.

Politisk markering 9. desember

Parats medlemmer i luftfarten gjennomførte tirsdag 9. desember en politisk markering på flyplassene Bodø, Tromsø, Værnes, Flesland og Gardermoen. Nestleder i Parat, Vegard Einan, mener budskapet til regjeringen og den norske befolkningen var viktig.

Einan mener markeringen i desember var en viktig forløper for den store fellesmarkeringen 28. januar, og registrerte ingen negative reaksjoner fra andre enn NHO og Svein Oppegaard. – En politisk markering er en demokratisk rett arbeidstakere lovlig kan ta i bruk, og som heldigvis ikke kan overprøves av NHO. Regjeringens forslag om økt

adgang til midlertidige ansettelser rammer vanlige arbeidsfolk. Vanlige folk er våre medlemmer som risikerer å bli midlertidig ansatt, og som følge av det ikke tør å si ifra om kritikkverdige forhold, ikke tør å være hjemme når de er syke og som ikke får forlenget arbeidsforholdet dersom de blir gravide, sier Einan. Einan understreker at den politiske

Vetle Rasmussen.
Foto: Trygve Bergsland.

NHO vant første runde i arbeidsretten

Parat og LO har parallelt ført en sak for arbeidsretten der blant annet spørsmålet om det er innleie- eller utleiefirmaet som er ansvarlig for likebehandling av den innleide arbeidstakeren og omfanget av likebehandlingsprinsippet.

NHO har fått arbeidsrettens medhold i at innleiebedriften ikke kan ansvarliggjøres for lønnsvilkårene til innleide arbeidstakere, forutsatt at de har gitt innleiebyrået tilstrekkelige opplysninger om bedriftens lønnsbetingelser.

Advokat i Parat, Vetle Rasmussen, viser til at det i dommen går klart frem at både arbeidsgiver- og arbeidstakersiden er enige om at likebehandlingsregelen skal oppfylles.

– Uenigheten dreier seg om hvem som er ansvarlig for at den innleide faktisk mottar riktig lønn og hvordan riktig lønn i et innleieforhold skal beregnes, sier Parat-advokaten.

Retten skriver at det ved innføring av vikarbyrådirektivet ble tatt inn et punkt i arbeidsmiljøloven som «minst» sikrer den innleide samme vilkår som en fast ansatt med tilsvarende arbeidsoppgaver. Hele saken kan leses på parat.com.

Arbeidsminister Robert Eriksson. Foto: Arbeids- og sosialdepartementet.

aksjonen rettet seg mot regjeringen og arbeidsminister Robert Eriksson.

– Dette har vært en politisk markering og ingen konflikt med arbeidsgiverne i norsk luftfart. Parat gjennomførte derfor aksjonen så skånsomt som mulig for passasjerer og flyselskaper. Vårt inntrykk etter aksjonen er at vi har fått massiv støtte fra passasjerene, og uttalelsene fra flyselskapene tyder på at dette har gått bra, sier han.

Ny seier over Ryanair

Moss tingrett har i en ny dom avgjort at Cocca-saken skal føres etter norske lover. Lagmannsretten har tidligere avgjort at saken skal føres for norsk domstol. Nestleder i Parat, Vegard Einan, mener Ryanair nå må endre driftsmodell og forholde seg til norske lover og regler.

Tingretten skriver at det ikke kan være tvil om at Ryanair driver virksomhet fra Moss Lufthavn Rygge, på samme måte som selskapet gjør det i en rekke andre land, selv om selskapets hovedkontor ligger i Irland og driften organiseres derfra.

Ansattes manglende tilknytning til Irland

Retten beskriver Alessandra Coccas italienske statsborgerskap, at hennes opplæring fant sted i Tyskland, og at hun har betjent flyruter basert på norsk passasjergrunnlag. Hun har kun vært i Irland én gang, og det var for å motta oppsigelsen.

– Dette gjelder svært mange av de ansatte i Ryanair. De har ingen tilknytning til Irland og det er helt urimelig at Cocca i dette tilfellet skulle møte for irsk rett og selv bekoste irske advokater. Rettens avgjørelse baserer seg på saken hun vant i spørsmålet om hvilket lands domstol som skulle behandle saken. Spørsmålet ble behandlet av Høyesterett i desember 2013 og i en ny rettsavgjørelse i Borgarting lagmannsrett i mars 2014, sier Parats advokat Christen Horn Johannessen.

Horn Johannessen sier seieren i lagmannsretten i spørsmålet om rett verneting, altså hvilket lands domstol som skulle behandle saken, var en viktig prinsipiell seier.

– Spørsmålet denne gang gjaldt hvilket lands rett eller lovvalg som skal gjelde i denne type spørsmål. I tillegg til at arbeidstakeren som den svake part og skal ha en særlig beskyttelse baserer retten seg på hvor den ansatte har sin hovedtilknytning. Ansatte som bor og jobber ut fra selskapets base er med andre ord underlagt norsk domstol og norske lover og regler, sier Parat-advokaten.

Einan mener Ryanair må skatte til Norge Parats nestleder, Vegard Einan, ser på seieren i retten også som en moralsk seier over selskaper som ønsker å drive virksomhet i Norge, men som samtidig forsøker å unndra seg landets lover og regler.

– For det første tror jeg dette er en dom som andre europeiske land vil adoptere slik at Ryanair i fremtiden må forholde seg til lovene og reglene som gjelder i

Christen Horn Johannessen.
Foto: Trygve Bergsland.

det landet de har base. Samtidig tror jeg Ryanair og lignende selskaper på bakgrunn av Parats jobb i rettsapparatet nå må begynne å skatte til Norge, de må betale norsk arbeidsgiveravgift og de må på alle andre måter forholde seg til de samme reglene som norske selskaper, sier Einan.

Han mener denne saken vil kunne få store økonomiske konsekvenser for Ryanair og skape en mer rettferdig konkurranse mellom Ryanair og norske flyselskaper. – De avgjørelsene Parat har oppnådd i domstolene i sakene mot Ryanair er en seier for norsk luftfart og for norske arbeidsplasser, sier Einan.

TV-team ønsker kontakt med ansatte i norsk luftfart

Et produksjonsteam undersøker utbredelsen av sentralstimulerende stoffer blant luftfartsansatte og sammenhengen mellom arbeidspress og bruk av denne typen stoffer.

TV-teamet ønsker å komme i kontakt med personer som har brukt preparater (reseptbelagte eller ulovlige) for å takle det de betegner som urimelige krav til arbeidstid og korte standby-intervaller.

Har du lyst til å snakke med produksjonsteamet om dette, kan du kontakte journalist Stein Inge Stølen i Tellus Works AS som skal produsere en dokumentarserie i åtte deler for TV3. Stølen treffes på e-post stein.inge.stoelen@gmail.com.

Parat er ikke en aktiv del av prosjektet, men nestleder i Parat, Vegard Einan, mener det er viktig å få belyst problemstillingen dersom sentralstimulerende stoffer benyttes av luftfartsansatte.

– Vi har ingen indikasjoner på at dette er et utbredt problem, men oppfordrer de som sitter med opplysninger om å ta kontakt med Stølen. Ønsker noen bistand fra Parat, kan de ta kontakt med meg, sier Einan.

Politisk markering på Gardermoen 28. januar. Foto: Trygve Bergsland.

Politisk markering 28. januar

Mer enn halvparten av alle norske arbeidstakere var representert da LO, Unio og YS onsdag 28. januar demonstrerte mot regjeringens endringsforslag til arbeidsmiljøloven.

Arbeidsmiljøloven er en vernelov som ifølge Parat-leder Hans-Erik Skjæggerud skal ivareta arbeidstakernes helse, miljø og sikkerhet (HMS). Regjeringen og arbeids- og sosialminister Robert Erikssons forslag om endringer av arbeidsmiljøloven er på en rekke områder i konflikt med lovens intensjoner og norske arbeidstakeres behov for en trygg fremtid. – I norsk arbeidsliv har vi en hovedregel som ivaretar behovet for faste ansettelse. Regjeringens forslag til endringer i arbeidsmiljøloven vil føre til at dagens hovedregel erstattes av ny hovedregel med midlertidige ansettelse. Regjeringen påstår selv det motsatte, men dette vil skje fordi adgangen til å tilsette midlertidig nå blir uvilkårlig og uten krav til saklig begrunnelse slik det er i dag. Erfaringene fra andre land i Europa som har lignende bestemmelser bekrefter dette, sier Skjæggerud.

Konsekvensen er ifølge Parat-lederen utrygghet for den enkelte, etableringsvansker, lavere lønnsutvikling, unge som vil få problemer med å etablere familie og kvinner som ikke våger å bli gravide. – Vi mener det ikke er sammenheng i regjeringens argumentasjon når de sier at hovedregelen fortsatt skal være faste stillinger, men åpner opp for at midlertidige tilsetninger ikke lenger behøver å være saklig begrunnet i et midlertidig behov for arbeidskraft, sier Skjæggerud.

Regjeringens fleksibilitet er ifølge Skjæggerud på arbeidsgivers premisser. – Arbeidsministeren argumenter med at ansatte får større ansvar for egen arbeidssituasjon, men du risikerer ikke en fremtidig karriere eller jobben din ved å si nei til en arbeidsgiver som etter eget forgodtbefinnende kan avslutte arbeidsforholdet ditt når som helst, sier han.

PARAT RETTER OG PRESISERER:

Siri Bjaarstad.
Foto: Anette
Andresen.

Ung identitet uten arbeid

Faglig rådgiver Siri Bjaarstad i NAPHA har tatt kontakt og påpeker feil i saken om «Ung identitet uten arbeid» som er publisert i Parat-blad nummer fem i 2014.

Det riktige er at NAPHA er et nasjonalt kompetansesenter som jobber med å styrke kunnskapsgrunnlaget for psykisk helsearbeid i kommunene, der Bjaarstad jobber som faglig rådgiver og ikke som faglig leder. Videre er det leder av senter for jobbmestring, Hilde Schei, som er avbildet i saken på side 27, og ikke Irene Grini. Grini er imidlertid avbildet uten bildetekst på samme side.

Handelsavtalen mellom EU og USA (TTIP)

Medlem av Parat ved Universitetet i Bergen, Daniel Ducrocq, har lest Parat-lederens sak om de hemmelige forhandlingene om handelsavtalen mellom EU og USA (TTIP) i Parat-blad nummer fem i 2014.

I bladet er det også en kort sak under «småstoff» på side seks der det står at «Norge ikke har tollfrihet for fiskeeksport til verken EU eller USA», noe Ducrocq påpeker ikke er riktig, da Norge har null-toll på en rekke fiskeprodukter til EU, men har toll av forskjellige størrelse på eksport til USA.

Hele innlegget til Ducrocq er publisert på parat.com under «Ytring».

Minstelønn til utsendte arbeidstakere

I en sak som gjelder polske elektrikere utstasjonert i Finland, har EU-domstolen slått fast at det polske firmaet må betale sine ansatte etter den finske allmenngjorte tariffen. Dommen presiserer begrepet minstelønn til utsendte arbeidstakere.

Direktivet regulerer hvilke arbeids- og ansettelsesvilkår som skal gjelde når arbeidstakere midlertidig utsendes på arbeidsoppdrag til et annet medlemsland. Formålet er å lette utvekslingen av tjenester mellom medlemslandene og å sikre arbeidstakernes rettigheter, herunder å hindre «sosial dumping», dvs. i Norges tilfelle at norske arbeids- og ansettelsesvilkår også får anvendelse for arbeidstakere som sendes til Norge.

Kilde: europolov.no

Norge med i ny klimaavtale

Regjeringen vil i første kvartal 2015 sende inn en selvstendig forpliktelse til FNs klimakonvensjon der Norge påtar seg en betinget forpliktelse om minst 40 prosent utslippsreduksjon i 2030 sammenlignet med 1990. I kvotepliktig sektor vil Norge bidra til gjennomføring av utslippsreduksjoner på 43 prosent sammenlignet med 2005 innenfor EUs kvotesystem.

EU legger opp til at noen av kuttene i ikke-kvotepliktig sektor kan gjennomføres ved kjøp av kvoter i EUs kvotesystem eller gjennomføring av klimatiltak i andre EU-land. Regjeringen skriver at Norge vil benytte seg av denne fleksibiliteten på lik linje med EU-land.

Kilde: regjeringen.no

Felles lader for alle nye mobiltelefoner

Norge, Island og Liechtenstein ble i år enige om å benytte EUs reviderte radiodirektiv. Direktivet sikrer at forbrukerne kan benytte en felles lader for alle nye mobiltelefoner. Det vil imidlertid være opp til EU-kommisjonen å vedta detaljerte gjennomføringsbestemmelser, for eksempel om nøyaktig hva slags type utstyr dette skal gjelde.

Kilde: europolov.no

Minstelønn i transportsektoren

Ny leder for Nordens faglige samorganisasjon, Bente Sorgenfrey, tar til orde for lovbestemt minstelønn for transportarbeidere i EU. Den svenske lastebilsjåføren Freddy Welles sier «det er et moderne slaveri ute på vegene» og vil kjempe for minstelønn og like konkurranseforhold, hindre sosial dumping og den utnyttelsen av sjåførene som preger bransjen i dag.

Danskene er imot og transport er det eneste fagforbundet i Sverige som vil ha minstelønn. Resten av fagbevegelsen med LO i spissen er imot fordi de anser minstelønn som en trussel mot dagens modell med kollektive avtaler.

Kilde: arbeidslivinorden.org

Piketty kritisk til norske skatteutt

Den franske økonomiprofessoren Thomas Piketty som har skrevet boken «Kapitalen i det 21. århundret» mener Norge går for langt i kutt av arveavgift og formuesskatt. Han mener det er rart at vi skal betale mye skatt av en inntekt på 100 000 euro, samtidig som vi nesten ikke betaler skatt dersom vi arver 10 millioner euro fra familien.

Piketty mener Høyre og FrP-regjeringens skatteutt plasserer Norge i et merkelig selskap.

– Hvis man sammenligner Norge med andre rike land, følger Norge på en måte etter Italia under Berlusconi som fjernet arveavgiften, mens Tyskland og Storbritannia har en arveavgift på rundt 40 prosent. Også USA og Frankrike har arveavgift, sier han.

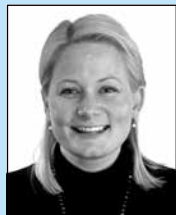
Kilde: NTB

Thomas Piketty og boken «Kapitalen i det 21. århundret». Foto: NTB/Scanpix.

Spørsmål til juridisk og forhandlingsavdelingen i Parat

Vi som gir svar i denne utgaven av Parat er:

Victoria Krefting
Advokatfullmektig

Annbjørg Nørdal
Advokatfullmektig

Thore Eithun Helland
Advokat

Lene Liknes Hansen
Advokatfullmektig

Renate Messel Hegre
Forhandler

Andreas Moen
Advokat

Har du spørsmål til juristene eller til forhandlingsavdelingen, kan du sende spørsmålene til trygve.bergsland@parat.com. Vi hjelper deg som medlem med alle typer problemstillinger knyttet til arbeidsforhold og tolkning av avtaleverket. Du kan også ta kontakt med oss når det er behov for skriftlig og muntlig rådgivning i forbindelse med omorganisering, nedbemanningsprosesser, ferie, arbeidstidsordninger, trygdespørsmål og lignende.

Syk ektefelle

Mannen min som er svært syk må reise til Oslo for å ta en stor operasjon. Jeg må være med fordi han ikke er i stand til å foreta en slik reise alene. Arbeidsgiver sier imidlertid at jeg ikke har krav på fri med lønn for å være med til Oslo. Kan det virkelig stemme?

Sophie

Svar: Det er nok riktig som din arbeidsgiver sier. De rettighetene arbeidsmiljøloven gir til permisjon når andre enn du selv er syk, gjelder bare ved sykdom hos egne barn til og med det året de fyller tolv, eller for

å pleie nære pårørende i hjemmet i livets slutfase. Å følge en ektefelle til sykehus gir derfor ikke rett til permisjon. Det er meg bekjent heller ingen tariffavtaler som gir rett til fri i slike tilfeller. Det er mulig du kan benytte feriedager, men vær klar over at også dette må avklares med arbeidsgiver i forkant.

Annbjørg

Oppsigelse på grunn av sykdom

Jeg har vært sykemeldt i over ett år. Kan arbeidsgiver si meg opp på grunn av sykdommen?

Marcus

Svar: Etter ett års sykemelding er man ikke lenger beskyttet av oppsigelsesvernet i arbeidsmiljøloven som fastsetter at arbeidstakere som helt eller delvis er borte fra arbeidet grunnet ulykke eller sykdom ikke av denne grunn kan sies opp de første tolv månedene etter at arbeidsuførheten inntrådte.

Etter tolv månedersperioden kan med andre ord sykdom være grunnlag for oppsigelse, men oppsigelsen må være saklig begrunnet. Det er altså ingen automatikk i at en oppsigelse som er begrunnet i at man har vært sykemeldt i over ett år, er saklig

begrunnet og derfor gyldig. I vurderingen vil det være relevant om arbeidsgiver har oppfylt den tilretteleggingsplikten arbeidsgivere har, og det vil ha betydning om den ansatte har utsikter til bedring. Det må også foretas en interesseavveining mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, der ulemper for bedriften må veies opp mot hvor hardt den ansatte vil rammes av en oppsigelse.

Lene

Gaver i jobbsammenheng

Jeg jobber i en statlig etat. Forrige uke holdt jeg et foredrag gjennom jobben og fikk en sjokoladeeske som takk. I ettertid har jeg begynt å lure på om jeg som jobber i staten egentlig har lov til å ta imot gaver. Finnes det regler for dette?

Terje

Svar: I tjenestemannsloven paragraf 20 går det frem at ingen statsansatt må motta gaver og lignende som er egnet til eller er ment å påvirke tjenestehandlinger. Loven setter ikke noe forbud mot å motta for eksempel en bukett blomster, sjokolade eller lignende etter å ha holdt et foredrag. Hensynet bak reglene er blant annet å sikre innbyggernes tillit til at forvaltningen treffer sine avgjørelser uten å ta utenforliggende eller usaklige hensyn. En sjokoladeeske i denne sammenheng vil neppe svekke denne tilliten.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har laget en egen veileder om gaver i tjenesten som ligger på regjeringen.no. I tillegg har mange statlige virksomheter egne interne retningslinjer for dette.

Victoria

Fri til amming

Jeg er ansatt ved et sykehus i Helse Sør-Øst og skal snart tilbake i jobb etter endt foreldrepermisjon. I den forbindelse lurer jeg på om jeg har rett til redusert arbeidstid for å amme barnet mitt?

Maria

Svar: Ja, det har du. Bestemmelser i overenskomsten for helseforetak gir arbeidstaker rett til fri med full lønn inntil to timer per arbeidsdag for å amme sitt barn.

Friperioden vurderes i forhold til antall timer som arbeides pr dag.

Renate

Kjøp av leilighet i sameie

Jeg har inngått en avtale med en entreprenør om kjøp av en bolig under oppføring. Jeg skal etter hvert få overta en leilighet i et eierseksjonssameie ikke langt unna der jeg er vokst opp, men nå er jeg redd for hva som skjer om jeg finner mange feil og mangler ved leiligheten og entreprenøren går konkurs like etterpå. Er det noe jeg bør passe på her?

Jacob

Svar: Entreprenøren du har inngått avtalen med er etter boligoppføringsloven paragraf 12 forpliktet til å stille garanti for oppfylning av avtalen. Garantien skal gjelde fram til fem år etter at du har overtatt boligen, og garantien skal dekke en sum som minst tilsvarer ti prosent av det du har betalt for boligen. Så lenge kostnadene med å reparere manglene ikke overskrider denne summen, må banken som har gitt garantien betale for påviste mangler dersom entreprenøren går konkurs.

Overskrider kostnadene garantien, vil det overskytende fort være tapt da summen bare vil være et uprioritert krav i konkursboet. Det er derfor viktig at du har med deg en takstmann under overtagelsesforretningen, og at du får protokollert alle feil og mangler som blir oppdaget, og at det i protokollen blir ført inn fristen for når manglene skal være rettet. Er feil og mangler rettet på en god måte, er det mindre sannsynlig at du vil ha bruk for å rette noe krav mot entreprenøren, enten denne går konkurs eller ikke.

Thore

Uføreytelse skattlegges som lønnsinntekt

Fra 1. januar 2015 har jeg fått høyere skatt på både en privat uføreforsikring og på uførepensjonen fra Statens Pensjonskasse. Dette føles meget urettferdig når en har kommet i en situasjon som gjør at en aldri kan utføre en jobb. Jeg taper flere tusen kroner i måneden. Er dette lov?

Emma

Svar: Bakgrunnen for endringen finner vi tilbake i 2007, da Uførepensjonsutvalget i en offentlig utredning foreslo at den nye uføreytelsen skulle skattlegges som lønnsinntekt. Skatteøkningen er i prinsippet kompensert med høyere utbetaling fra NAV, selv om det vil variere om den enkelte totalt sett kommer ut bedre eller dårligere enn før. Totalt sett, hevder myndighetene, kommer de fleste bedre ut. Verken personer med private uføreforsikringer eller eksisterende uførepensjonister i offentlig sektor får skatteøkningen kompensert, og du kommer derfor uheldig ut.

Lovendringene har bakgrunn i en lengre prosess der man har sett at noen blir «tapere» og noen blir «vinnere» av endringen. Det har vært vanskelig å forutse alle konsekvensene, både for myndighetene og for høringsinstansene. Fra et juridisk ståsted er skatteendringer lovlige, så lenge de ikke innføres med tilbakevirkende kraft. Nå som endringen er innført vil det være vanskelig å få til store endringer.

Andreas

PARAT KRYSSORD

										XORD no	VÆR- FORHOLD	SPORTS- ARRANGE- MENT	SLIT	NAKEN	BIL- MERKE	STIRRE	PÅ OVER- FLATEN	LUFT- LAGET	KUNST- FIBER- STOFF	TØM- MERET					
										→							↖	KOM- PAKT MYK							
										FYLLES							PLA- TÆR LØS								
										HÅLKE							AN- FØRERE SKROT								
										GNÅLT							JAPANSK MYNT GIFTE			GOLV- TEPPE VED					
																				LAVVO IRSK ARTIST					
										UTTRYKK FRA HESTE- VEVDE- LØP	TRE- SLAG VERN					FORTRO- LIGE SAM- TALER						DEKKE			
										RED- SKAP							MERKE BY SSE				MERK FORSLAG				
										PREPO- SISJON							GRUNN- STOFF SEIGEST				FISK IKKE OPP				
										FORMES	SOLIDE	IKKE UTE	OVER- HODENE	IKKE FORT	↖	SORG	VENDE SIDE	FLIRE EK- STRAKT- ER			FLYKT- NING FENG- SEL				KVIN- NENE
										↖				ANNU- LERTE MORSOM								↓	SPILE FART		GJEN- GITT
FORMOD- NING								EN ERLEND TEFT			OL- ØVELSE TYRK- ERE														
OM IKKE LENGE												↖		SPORTS- UTSTYR VÅGHALS- ENE											
PLAS- SERES							REGNE BAL			PREFIKS SIRKEL			GIFTET SNABB												
BJØRNE- BOLIG																									
↖		HEVDE STUDIO		EN BLUND BYDEL I BERGEN				REDSSEL FORD- RER							FASE SER FREM TIL										
FAG- MANN										FOTTØY (fl.) KREPS- DYRENE															
SPISE				DREGG SÆR- SKILT				SKJEMT- SOMME FUN- DERT					OPP- FØRE OSTEBY		SÆRT										
KLOS- SETE	BANN- SKAPEN FLODEN						KORRI- GERE STUND			INNE- HAV- ERNE HISSE					FOR- TÆRES										
↖								BAGER YTTER- LIGERE					KJÆLE AVTA												
SJØ- FUGL				LUKTEN ÆR- FUGLEN											SÆRT URO										
BIE													TEMA- ENE												
HAV- ØRN				SLITER										MALM											

Løsningen på kryssordet i medlemsbladet Parat nr.5 – 2014 var: «PARAT MENER ALLE MÅ HA TARIFFAVTALE». De tre heldige vinnerne er: **MERETE SANDNES BÅRSDATTER**, Melbu, **SOLVEIG BANG-OLSEN**, Tranby og **WINNIE WESTENG**, Klavestadhaugen.

Frist for å sende inn løsning på neste kryssord er: 7. april 2015.

Vi trekker ut tre vinnere hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten som e-post til trygve.bergslund@parat.com eller ordinær post til: Parat, Postboks 9029, Grønland, 0133 Oslo

Husk å merke e-posten/konvolutten «Kryssord 1/2015»

Premie: Karaffelsett fra Sagaform. Leveres i gave-eske som inneholder karaffel til: Rødvin, hvitvin/ vann, olje og eddik (se foto).

Løsning: .....

.....

Navn: .....

Adresse: .....

.....

SUDOKU:

Sudoku-oppgaven går ut på å plassere sifrene 1 til 9 slik at alle de loddrette og vannrette radene inneholder sifrene 1 til 9 én gang (slik at også hver 3 × 3-boks inneholder alle sifrene én gang).

6		2			5			1
8	5		2	4				7 6
		4		9	6			
9			3	8		7		
7	8		5		4			2 9
		6		2	9			5
			9	1		6		
1	6			3	2			9 7
	3		6			8		1

Lett

		6			2		5	8
					5	1		
7		5			4			
				1			7	
		8	7		9	3		
	2			6				
			8			9		3
		2	5					
6	3		9			2		

Middels

	2			5				7
9	5					8	2	
	6		8					
					3			
8					7		9	
	3		1	2				4
4						7	5	
			2	1			6	
		2		4			3	

Ekspert

G	S	G	G	N	N	R	U	T	G	O	H	V	K	O
N	O	N	N	B	Z	M	G	N	I	L	D	A	P	D
I	K	I	I	U	Z	O	I	Y	B	G	U	R	T	D
L	S	L	S	T	L	T	S	J	N	L	F	Z	E	O
W	I	R	K	F	Y	K	H	I	H	L	E	N	K	T
O	D	U	O	R	Ø	Y	O	U	D	X	K	O	C	S
B	L	C	B	Y	R	C	J	U	A	T	T	I	K	
I	S	O	T	B	C	G	K	I	K	R	I	N	R	I
A	K	E	P	F	K	E	E	T	E	Q	N	I	C	S
P	R	P	U	F	O	L	Y	S	X	E	G	M	N	K
L	E	N	G	D	E	T	T	U	T	M	N	A	B	Y
J	U	Y	E	Y	J	E	B	S	O	Å	I	B	A	T
U	F	G	N	A	G	P	P	A	K	L	L	J	N	I
I	A	F	S	Q	U	A	S	H	L	A	K	U	D	N
S	S	O	R	C	Y	L	L	A	R	L	Y	D	Y	G
L	L	A	B	Y	E	L	L	O	V	S	S	O	R	M

KRYSS OG TVERS:

Hvilket ord står IKKE i diagrammet?
Det ordet er oppgavens løsning.

BAMINTON	KAPPGANG	TRESTEG
BANDY	KARATE	TURN
BOKSING	LENGDE	VOLLEYBALL
BOWLING	PADLING	
BRYTING	POLO	
CRICKET	RALLYCROSS	
CURLING	ROING	
DISKOS	RUGBY	
FEKTING	SKISKYTING	
FOTBALL	SKØYTER	
GOLF	SLALÅM	
ISHOCKEY	SQUASH	
JIUJITSU	SYKLING	
JUDO	TENNIS	

B	R	E	G	N	E				3					
F	R	I	F	A	T									1
K	A	S	T	E	R				6					
T	A	S	S	E	N									5
R	E	D	S	E	L								4	
S	N	E	G	L	E									7
R	E	I	S	T	E									2

ANAGRAMKRYSS:

Til venstre for skillestreken er løsningsordene, og her er bokstavene stokket om i anagrammer. Finn ut hvilke ord det er snakk om og skriv dem inn i feltet til høyre (kun vannrett). Én bokstav står riktig plassert allerede. Når du er ferdig, stokker du om på bokstavene som er nummerert. Dette er løsningsordet som kan skrives inn i feltet nedenfor. Stikkord for løsningsordet er «Trafikk».

Parats treningsside med hjernetrim

Sender du oss løsningen på alle oppgavene på denne siden, er du med i trekningen av en Parat-trillekoffert.

Frist for å sende inn løsningen er 7. april 2015.

Vi trekker én vinner hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten på e-post til trygve.bergsland@parat.com, eller ordinær post til: Parat, postboks 9029 Grønland, 0133 Oslo. Husk å merke e-posten/konvoluttene «Hjernetrim 1/2015».

Vinneren av hjernetrim i 5/2014 er Gerd Sperstad, Mo i Rana.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Kvalitet og produktivitet

Produktivitetskommisjonen la nylig frem sin første rapport. Kommisjonen ble utnevnt av regjeringen for et år siden og skal i løpet av året ferdigstille arbeidet med å kartlegge årsakene til svake produktivitetsvekst og fremme forslag til hva som kan gjøres for å styrke produktiviteten og vekstevnen i norsk økonomi.

Lavere produktivitetsvekst er ikke en utfordring Norge er alene om. Det spesielle for Norge er at oljen ikke vil være motoren for videre vekst slik tilfellet har vært de siste 50 årene, noe vi allerede merker med fallende oljepriser. I tillegg har vi internasjonale forpliktelser om tunge utslippsreduksjoner i tiden som kommer. Med andre ord må Norge finne andre og nye veier til vekst. Kommisjonen peker på en rekke områder hvor det må skje endringer for å stimulere produktivitetsveksten. To av disse er utdanning og offentlig sektor.

Det er kjent for de fleste at det norske utdanningssystemet ikke gir de resultatene vi burde forventet ut ifra ressursene vi tar i bruk. Ferdighetsnivået blant norske elever i grunnskolen er lavt sammenlignet med hva tilfellet er i andre land det er naturlig å sammenligne oss med, og det er kun om lag 60 prosent av de som begynner på videregående opplæring som fullfører. Det er også stort frafall på universitet og høyskoler.

Dette hemmer produktivitetsveksten og er en bekymring Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) har hatt i flere år og som nå kommisjonen bekrefter med å påpeke endringsbehov. Det handler om å generelt løfte kunnskapsutviklingen og øke ferdighetene. I grunnskolen må lærere i større grad få holde på med opplæring og mindre med trøste, bære og tørke. Vi må øke statusen til yrkesfagene slik at ungdommene stimuleres til å velge utdanningsretning i tråd med deres evner og interesser. Samtidig må ungdommer som har interesse for studiespesialisering eller realfag få nødvendig støtte for utvikling av ferdigheter. Vi må også utvikle høyere utdanning som stimuleres av kvalitet og ikke kvantitet. Da må vi gjøre ting annerledes enn vi gjør i dag, og det må skje endringer på alle utdanningsnivåer samtidig.

Offentlig sektor er viktig for produktiviteten i norsk økonomi. Utdanningssektoren er allerede nevnt. Gode helsetjenester og planlegging, beslutning og utbygging av infrastruktur er andre viktige oppgaver. På disse områdene står Norge overfor store utfordringer. Debatten rundt organisering av offentlige helse-tjenester er evigvarende. Skiftende politikk på området og gjennomgående høy ressursbruk har til nå ikke gitt de resultatene vi er avhengig av. Kommisjonen mener det er mye å hente på teknologi, IKT og arbeidstidsordninger.

Kostnadsnivå og overskridelser er nøkkelford i kommisjonens vurderinger av offentlig sektor. Særlig anskueliggjør de dette ved å vise til store utbyggings- og infrastrukturprosjekter hvor kostnadsoverskridelser er regelen og ikke unntakene, og at de faktiske kostnadene ofte ikke bare er doble, men mangedoble. Oppsummert mener kommisjonen at mye handler om organisering, i tillegg til manglende sammenheng mellom de som vurderer og prioriterer hvilke prosjekter som er lønnsomme, de som beslutter finansiering og hvem som har ansvaret for resultatet. Med andre ord dårlig politisk styring.

Produktivitetskommisjonen har satt skriften på veggen. Vi kan være enig eller uenig i det de har valgt å fremheve som utfordringer, men vi er alle enig i at endringer må skje på mange områder for å stimulere produktivitetsveksten som er helt avgjørende for opprettholdelsen av høyt lønnsnivå og god velferd.

Det som er bra, og som gjør at Norge har et fortrinn fremfor andre, er vårt gode utgangspunkt for omstillinger. Vi har unikt gode statsfinanser. Vi har allerede stor omstillings-evne i både offentlig og privat sektor. Vi har gode institusjoner som har stor grad av tillit i befolkningen. Vi har tillit til hverandre og ikke minst har vi tradisjonelt et godt parts-samarbeid i arbeidslivet. Alt dette er viktig, men kanskje viktigst av alt er det siste. Det må skiftende politiske krefter forstå og ikke sette i spill på en slik måte at det blir svekket. Det har ikke Norge råd til nå når store endringsprosesser må gjennomføres. De konkrete forslagene til endringer venter vi i spenning på når produktivitetskommisjonen kommer med sin siste og endelige rapport mot slutten av året.

Hans-Erik Skjæggerud

Hans-Erik Skjæggerud
Leder i Parat

Foto: Trygve Bergslund

ukvalifisert ufaglært kostbar fagbrev fagskole dyrt kurs treider autorisasjon stopp helse villedende

ThsF er kritisk til Treider Fagskoler

Leder i Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF), Gerd Bang-Johansen, mener Treider Fagskoler tilbyr en utdanning til tannhelsesektoren som både er svært kostbar og samtidig villeder ungdom til å tro at de betaler for en utdanning der de kan bli tannhelsesekretær.

Av Trygve Bergsland

Treider Fagskoler er ikke det vi tradisjonelt forbinder med en fagskole som utdanner ungdom frem til fagbrev eller en autorisasjon i helsesektoren. Skolen tilbyr derimot ulike kortvarige kurs som gir en innføring innen ulike sekretæryrker, lagerarbeid, saksbehandling og det de kaller tannlegeassistent. Et kurs på et halvt år (ett semester) koster i overkant av 50 000 kroner.

Mye penger og ingen autorisasjon

Bang-Johansen sier hun møter ungdom som har gått på disse kursene og som tror de kan søke autorisasjon som tannhelsesekretærer.

– Et kurs på denne skolen kvalifiserer ikke til noe som helst. Forhåpentlig får de en innføring i et yrke de har lyst til å jobbe i, men jeg oppfordrer de det gjelder om å ta tilsvarende yrkesfag på videregående skole. Det koster en brøkdel av prisen og fører til fagbrev, eller i vårt tilfelle til autorisasjon og rett til å bruke tittelen tannhelsesekretær, sier hun.

ThsF-lederen sier hun forstår at det er mange som ønsker seg en rask utdanning for å komme i jobb, men håper flere vil bruke den tiden det tar med en formell utdanning.

– Treider Fagskoler skriver riktignok på sine nettsider at utdanningen de tilbyr ikke er godkjent og ikke gir autorisasjon, men de skriver at man kan søke på jobb som tannhelsesekretær uavhengig av dette, noe som ikke er riktig. Det som er riktig er at de vil bli avlønnet som ufaglærte, sier Bang-Johansen.

Beskyttet tittel

Ifølge Statens autorisasjonskontor for helsepersonell er det kun den som har autorisasjon som har rett til å benytte yrkesbetegnelsen tannhelsesekretær. Autorisasjon skal sikre at tannhelsesekretærer har de nødvendige kvalifikasjoner for yrket de er utdannet til og hovedformålet med autorisasjon er å ivareta pasientens sikkerhet, sikre kvaliteten i helsevesenet og at befolkningen har tillit til helsevesenet.

I retningslinjene fra Statens autorisasjonskontor heter det videre at tittelen som tannhelsesekretær er beskyttet og personer uten autorisasjon har ikke adgang til å bruke samme tittel eller tittel som ligner eller kan gi inntrykk av at vedkommende har autorisasjon.

– Vi vil ta kontakt med Treider Fagskoler og be dem korrigere sine nettsider.

Samtidig kan vi ikke nekte dem å tilby slike kurs, og vi kan heller ikke gjøre noe annet enn å informere de som ønsker å utdanne seg til yrket vårt om hvilke utdanningsløsninger de burde velge, sier Bang-Johansen.

Treider legger ned kurstilbudet

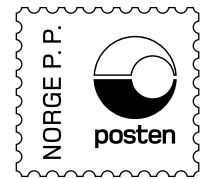
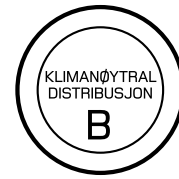
Regionsjef på Treider Fagskoler Arild Sætre sier han ikke forstår kritikken fra Tannhelsesekretærenes Forbund.

– Våre studenter kommer i jobb og kan som alle andre søke stillinger der det søkes etter tannhelsesekretærer. Hvilken tittel den som blir ansatt får vil være opp til arbeidsgiver å definere, sier Sætre.

Det er ifølge Sætre ingen av kursene som tilbys gjennom Treider Fagskoler som fører til offentlig beskyttet tittel.

– Alle kursene våre er imidlertid godkjent av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT), med unntak av kursene knyttet til helse. Etter en lengre tids vurdering har vi bestemt oss for å legge ned tilbudet på utdanning av tannlegeassistenter, da markedet ikke er stort nok for en videre satsing, sier Sætre.

Returadresse:
Parat
Boks 9029 Grønland
0133 OSLO

Gjensidige
Bank

Medlemskupp på fastrentelån

Les mer på gjensidige.no/bank

Gjelder for medlemmer i YS. Priseksempel: Boliglån u/75 % med fast rente i 3 år, Eff. rente 3,19 %, 2 mill., bindingstid 3 år, o/25 år, Totalt: 2.891.370,-. Forutsetter lønnsinntang, bank- og kredittkort. Prisen er per 08.12.2014 for nye fastrentelån. Tilbudet kan endres.

parat

en arbeidstaker-
organisasjon i YS

Gjensidige

